

En moralfilosofisk undersøgelse af sporten

By Rasmus Bysted Møller

Abstract: Sport er frugtbar jord for moralsk karakterdannelse. Den idé er lige så gammel som sporten selv. Og åbenlyst til gavn for sportens image... Men er den sand? Den empiriske forskning på området peger på det modsatte: Sport opfordrer til selvished – ikke moral. Konfronteret med den slags empiri lyder forsvaret at det bare er en 'måling' af den forventelige korrupperende indflydelse fra medier, kommercielle interesser osv. Faktorer som ødelægger sporten *udefra*. Sporten selv, bygger på fairness og er ret beset et samarbejde mod et fælles mål - nemlig intense oplevelser og dygtighed, lyder påstanden. I denne artikel forsøger jeg at udvikle en sportsetisk teori som åbner for en ny forståelse af forholdet mellem sport og moral.

Forberedende bemærkninger

Siden Pierre de Coubertins ideologiske investeringer i sporten har det været almindeligt at opfatte den sportive konkurrence som en egnet katalysator for udviklingen af moralsk karakterstyrke. Skulle man tro sportens ideologiske bannerførere, er der ikke grænser for sportens positive kvaliteter. I takt med sportens tiltagende eksponering er dens skyggesider imidlertid blevet så tydelige, at de idealistiske forestillinger om sporten har mistet deres selvfølgelighed. Til idealisternes fortrydelse hører professionelle frispark, film og forsøg på at påvirke dommeren f.eks. til almindelighederne i snart sagt enhver tv-transmitteret fodboldkamp. Ikke desto mindre søges forklaringer på det, der kunne ligne et sportsetisk syndefald stadig oftest *uden for* sporten. Almindeligvis rettes den moralske forargelse mod de brodne kar blandt udøvere, ledere og trænere, der fordærver den ædle kappestrid med deres moralsk anløbne karakterer. Pengenes korrupperende værdi, en resultatfikseret medieindustri og tilskuerspøbelens fanatiske tilskyndelse udpeges som regel i andet led som den bagvedliggende årsag til, at særligt elitesporten synes plaget af alt fra almindelig ”professionel” snyd og aggression til doping, korruption og usminket vold. Selve sporten derimod holdes fri for anklage. Denne tendens kendetegner ikke kun sportslederens og

politikeres fremstillinger. Inden for sportsfilosofien, ikke mindst den angelsaksiske, er de sportsidealistiske forestillinger stadig dominerende.

Selvom sportseksterne forklaringer på sportens skyggesider ikke er uden plausibilitet (at der skulle være en sammenhæng mellem store pengepræmier og manglende regeloverholdelse virker f.eks. som en rimelig antagelse) kan de ikke stå alene. Empirisk forskning på området viser, at den negative sammenhæng mellem sport og moral rækker dybere og har rod i sportens egen indre logik. Stik imod ”filosofien” er det stort set umuligt at opdrive valide studier, som peger på en positiv sammenhæng mellem moral og sportsdeltagelse, mens flere studier altså peger i den modsatte retning.¹ Denne negative sammenhæng er ikke begrænset til elitesport, selvom problemerne her accentueres. Den sportsidealistiske idé om at sportens egenlogik virker direkte *moralfremmende*, hvis den ikke undergraves af indflydelse udefra, understøttes ikke af den empiriske forskning². Den moralfremmende effekt dukker simpelthen ikke op, heller ikke på lavere niveauer uden udsigt til medieeksponering og eksterne gevinster, med mindre særlige moralpædagogiske tiltag sættes i værk som supplement til den sportive indflydelse³. Selvom den eksisterende empiri på området endnu ikke er særlig omfattende og tilstrækkelig entydig til, at man alene på baggrund heraf kan

¹ Allison, Maria T. (1982): ”Sportsmanship: Variations based on sex and degree of competitive experience”, in Aidan Dunleavy, Andrew W. Miracle & C. Roger Rees (eds.): *Studies in the Sociology of Sport*, Texas Christian University Press, Ft. Worth, (s. 153-165); Bredemeier, Brenda L. & David L. Shields (1984): ”Divergence in moral reasoning about sport and life”, *Sociology of Sport Journal*, 1, s. 348-357; Bredemeier, Brenda L., Maureen R. Weiss, David L. Shields & Bruce Cooper (1986): ”The relationship of sport involvement with children’s moral reasoning and aggression tendencies”, *Journal of Sport Psychology*, 8, s. 304-318; Bovyer, George G. (1963): ”Children’s concepts of sportsmanship in the 4th, 5th and 6th grade”, *Research Quarterly*, 34, s. 282-287; Coakley, Jay J. (1990): *Sport in Society: Issues and Controversies*, McGrawhill, New York; Hall, Elizabeth R. (1981): *Moral Development Levels of Stihletes in sport-specific and General Social Situations*, Texas Women’s University, Denton; Kistler, J.W. (1957): ”Attitudes expressed about behavior demonstrated in specific situations occurring in sports”, *Annual Proceedings of the National College Physical Education Association for Men*, 60, s. 55-58; Kleiber, D.A. & G.C. Roberts (1981): ”The effects of sport experience in the development of social character: An exploratory investigation”, *Journal of Sport Psychology*, 3, s. 114-122; Lakie, W.L. (1964): ”Expressed attitudes of various groups of athletes toward athletic competition”, *Research Quarterly*, 35, s. 497-503; Richardson, Deane E. (1962): ”Ethical conduct in sport situations”, *Annual Proceedings of the National College Physical Education Association for Men*, 66, s. 98-103; Sherif, Muzafer (1967): *Group Conflict and Cooperation: Their Social Psychology*, Routledge & Keegan Paul, London

² For en nærmere diskussion af empirien på området se afsnit III

³ Jf. afsnit III.

aflive sportsidealismens teser, giver de foreliggende studier begrundet mistanke om at sporten selv ikke er så uskyldig, som det sædvanligvis antages. En mistanke der i nærværende sammenhæng har givet anledning til en formodning om, at der hersker en diskrepans mellem sportive og moralske værdier, der beror på modsatrettede elementer i henholdsvis sportens og moralens egenlogik. Og videre at sportens egenlogik snarere disponerer for egoisme frem for altruisme.

I Om egoisme og altruisme

Selvom jeg i nærværende sammenhæng anvender begreberne egoisme og altruisme i overensstemmelse med almindelig sprogbrug, vil jeg indledningsvis præcisere min begrebsbrug på området. Jeg opfatter altruisme som en betegnelse for uegennyttige holdninger, initiativer eller handlinger, som har til hensigt at tage vare på andre bevidste væseners livskvalitet i situationer, hvor disse ikke er i stand til at administrere denne selv. Inspireret af den danske filosof Erich Klawonns terminologi vil jeg i det følgende referere til det moralsk kvalificerede subjekt som *egensfæren*, mens betegnelsen *fremmedsfæren* benyttes om de bevidste væsener, som *egensfæren* er konfronteret med i moralsk henseende. Empati og fornuft er blandt de væsentligste forudsætninger for, at et bevidsthedsvæsen kan handle altruistisk eller moralsk (jeg opfatter moral i moderne, modsat antik, forstand som synonymt med altruisme)⁴. Empati gør det muligt for *egensfæren* at opfatte *fremmedsfærens* oplevelsesverden, således at *fremmedsfærens* oplevelse af f.eks. smerte bliver nærværende for *egensfæren*. Alle personer er i besiddelse af empati i den forstand, at de opfatter andre mennesker som bevidste væsener med en indre oplevelsesverden. Som bekendt er der derimod stor variation i den enkeltes evne eller vilje til at leve sig ind i andre personers oplevelsesverden. Sædvanligvis er det lettere at 'føle med' egne familiemedlemmer, børn eller mennesker, man måtte være sympatisk stemt overfor. Er den empatiske forbindelse mellem *egensfæren* og *fremmedsfæren* meget stærk, vil den omsorgsfulde handling føles naturlig og nødvendig, hvilket f.eks. er tilfældet,

⁴ Nærværende korte redegørelse er inspireret af Klawonns empatiteori således som den kommer til udtryk i bogen *Udkast til en teori om moralens grundlag* jf. Klawonn, E. (1996): "Udkast til en teori om moralens grundlag" Odense Universitetsforlag.

når man gør sit yderste for at lindre sit barns smerte under et udbrud af f.eks. helvedesild. I et sådant tilfælde er der ingen konflikt mellem egensfærens forvaltning af egen livskvalitet (dvs. egensfære-orienteret værdi- eller livskvalitetsforvaltning) og forvaltningen af fremmedsfærens (in casu barnets) livskvalitet, fordi man får det bedre selv i det ens barn får det bedre. Der er derfor heller ikke tale om moral i sådanne tilfælde. Ægte moral kræver et moment af konflikt; en konflikt, der består i at den fremmedsfære-orienterede livskvalitetsforvaltning ikke kan harmoneres med egensfærens livskvalitetsforvaltning, simpelthen fordi den moralske handling involverer en *omkostning* for egensfæren. I sådanne situationer spiller fornuften en væsentlig rolle. Det er nemlig fornuften, som tilvejebringer en erkendelse af, at stærk smerte som ikke tjener noget godt formål på længere sigt, er en uønskværdig oplevelse for ethvert bevidsthedsvæsen og derfor bør afskaffes. Via fornuften indser jeg, at stor ufrugtbar lidelse bør elimineres uafhængigt af, om jeg kan identificere mig med den lidende via stærk empatisk indlevelse eller ej⁵. En moralsk fordring opstår således i konfliktsituationer, hvor egensfæren indser, at fremmedsfæren har hjælp behov, *samtidig med* at denne hjælp vil være personligt omkostningsfuld for egensfæren, hvorfor denne oplever en frihed i valget mellem en egoistisk eller en altruistisk handling. Altruistiske handlinger har naturligvis værdi for dem der hjælpes af dem, men ud over det er det almindeligt at tilskrive altruistiske handlinger *moralsk* værdi. I artiklen *Moral og frihed – skitse til en ny teori om viljens frihed* argumenterer jeg for, at det også giver mening at tilskrive egoistiske handlinger *egoistisk* værdi⁶. Ligesom det er muligt at udvikle en normativ etik omkring moralsk værdi, er det muligt at udvikle en normativ etik omkring egoistisk værdi, hvor det er egoistiske handlinger, der fremhæves som positivt, etisk ideal. Det sidste er mest konsekvent gennemført af den amerikansk-russiske forfatter-filosof Ayn Rand i det filosofiske essay *The Virtue og Selfishness*⁷. Spørgsmålet, vi vil forsøge at besvare

⁵ For en nærmere redegørelse for sammenhængen mellem ubehagelige oplevelsers bevidsthedsmæssige tilstedeværelse og normativitet, se Klawonn. Ibid.

⁶ For en detaljeret metaetisk redegørelse for den her præsenterede værdiopfattelse, se Møller, R. B. (2010): "Et forsvar for kvantitativ hedonisme". *Res Cogitans*, No 7, Vol 1, s. 129-169 og Møller, R. B. (2011): "Moral og frihed – skitse til en teori om viljens frihed". *Res Cogitans*, No 8, Vol 2, s. 115-166.

⁷ jf. Rand, Ayn (1964): *The Virtue of Selfishness*, Penguin Books Ltd.

i det følgende, kan således præciseres som et spørgsmål om, hvorvidt sporten er knyttet til moralsk eller egoistisk værdi? Før vi kan besvare det må sportsbegrebet udredes.

II Sportsbegrebet i begrebsanalytisk optik

Sportslitteraturen rummer utallige forsøg på at levere en endegyldig definition af sport, som ville kunne fungere som et demarkationskriterium, der adskiller sport fra andre aktiviteter.

Det mest berømte forsøg på at formulere en almengyldig definition af sportsbegrebet finder vi hos Bernard Suits, der tidligt i forfatterskabet subsumerede sport under kategorien spil. Ifølge Suits er der fem konstituenten i spilbegrebet. For det første må et spil have et præ-spilsmål '(pre-lusory goal)', dvs. et specifikt mål som er udpeget før spillet tager sin begyndelse, og som spillet handler om at nå (f.eks. at krydse målstregen først, score flest mål osv.). For det andet må det have nogle spilspecifikke midler ('lusory means'), som man skal anvende i bestræbelsen på at nå præ-spilsmålet. For det tredje er et spil regelstyret, dvs. det må indeholde nogle konstitutive regler, der er definerende for aktiviteten som sådan, og nogle regulative regler, der tillader og forbyder forskellige måder, hvorpå præ-spilsmålet kan nås. Det fjerde moment er af intentionel art, idet det her kræves, at spillerne intenderer at nå præ-spilsmålet indenfor reglerne, dvs. accepterer spillets præmisser. Spilleren må med andre ord gå til spillet med en spilattitude ('lusory attitude'). Til sidst ændrer præ-spilsmålet karakter og bliver til et spilspecifikt mål, når det forsøges nået på baggrund af en spilattitude, dvs. i respekt for de regler, der gør aktiviteten mulig. Opsummerende kan Suits konstatere, at:

To play a game is to engage in an activity directed towards bringing about a specific state of affairs, using only means permitted by the rules, where the rules prohibit more efficient in favour of less efficient means, and where the rules are accepted just because they make possible such activity.⁸

Suits opstiller på baggrund af sin spildefinition fire kriterier, der skal være opfyldt hvis et spil skal kunne karakteriseres som sport. For det første skal der være tale om et spil, der i en eller anden forstand tester nogle

⁸ Suits, Bernard (1978): *The Grasshopper. Games, Life and Utopia*, University of Toronto Press, s. 34

specifikke evner hos deltagerne. For det andet skal disse evner være af fysisk karakter. Dernæst skal spillet have en bred opbakning, og til sidst skal denne opbakning være stabil over et vist tidsrum.⁹

Særligt de sidste to kriterier er blevet kritiseret for at være for vage til at kunne fungere som et overbevisende demarkationskriterium.¹⁰ De involverer nemlig et gråzoneområde, hvor det er umuligt at give et præcist og klart svar på, om et spil har tilstrækkelig bred og stabil opbakning til at gælde som sport. Suits modificerede i øvrigt selv sin definition i løbet af 80'erne som modsvar til de indvendinger, der blev rettet mod ham i perioden. Således betragter han ikke længere sport som en ægte delmængde af spilkategorien ligesom ingen af delene nødvendigvis hører under legens domæne¹¹.

Også Suits spildefinition er blevet kritiseret fra flere sider¹². Den britiske sportsfilosof Graham McFee påpeger eksempelvis, at bjergklatring falder ind under definitionen, mens skak falder ud¹³. Bjergklatring har et præ-spilmål (at nå toppen) og der er skabt en række mindre effektive midler (kalk, klatresko) som regler foreskriver anvendt frem for mere effektive midler (f.eks. en helikopter), hvis man skal kunne accepteres som klatrer osv. Skak har til gengæld intet præ-spilmål, men udelukkende et spil-internt mål ('lusory goal'). Man kan nemlig kun forstå, hvad skakmat referer til, hvis man forstår skakreglerne og har accepteret dem.

I dag er det ikke ualmindeligt at se Suits definition anvendt didaktisk som et eksempel på, hvorfor man hverken kan eller bør definere sport¹⁴. Det almindelige synspunkt er, at det er et futilt forehavende at forsøge at definere

⁹ Suits, Bernard (2007): "The Element of Sport", in William J. Morgan (ed.): *Ethics in Sport*, 2nd Edition, Human Kinetics Publishers, s. 43

¹⁰ Jf. McNamee, Mike (2008): *Sports, Virtues and Vices. Morality Plays*, Routledge, London, s. 15; McFee, Graham (2004): *Sport, Rules and Values – Philosophical investigations into the nature of sport*, Routledge, London, s. 26; Meier, Klaus V. (1995): "Triad Trickery: Playing With Sport and Games", I William J. Morgan & Klaus V. Meier: *Philosophic Inquiry in Sport*, Human Kinetics Publishers, s. 26

¹¹ Suits, B. (1988): "Tricky Triad: Games, Play, and Sports", *Journal of the Philosophy of Sport* 15, s. 1-9

¹² Jf.: Bäck, A. (2008): "The Paper World of Bernard Suits". *Journal of the Philosophy of Sport*. Nr.35, s. 156-174. Morgan, W. J. (2008): "Some Further Words on Suits on Play". *Journal of the Philosophy of Sport*. Nr. 35, s. 120-141; Royce, R. (2011): "Suits, Autotelicity and Defining 'Play'". *Sport, Ethics and Philosophy*. Nr. 5, s. 93-109; Schmidt, S. E. (2011): "Beyond Autotelic Play". *Journal of the philosophy of Sport*. Nr. 38, s. 149-166. For en fremstilling af den ældre sportsfilosofiske diskussion pro et kontra Suits spildefinition se: McFee, G., op. cit, s. 17-32.

¹³ Ibid, s. 25

¹⁴ Ibid. s. 22. Se også McNamee, op.cit., s. 16

sport en gang for alle, eftersom begrebet anvendes til at designere forskellige fænomener indenfor forskellige sprogkulturer.

Omkostningen ved ikke at gøre forsøget, er imidlertid, at ens videre analytiske færd indhyles i en tåge af tvetydighed og vaghed, som potentielt åbner døren for, at alt fra politiske ideologier og kulturelle fordomme til private livsanskuelser kan influere på analyseresultatet. Man mister med andre ord muligheden for at kunne skelne emne- eller begrebsessentielle træk fra emne- eller begrebseksterne forhold. Sådanne begrebseksterne forhold kan influere på et begrebs konnotationer. I nærværende sammenhæng, hvor vi er interesseret i forholdet mellem moral og sport, er det naturligvis helt essentielt at blive klogere på, om de positive moralske konnotationer, der ligger i sportsbegrebet, skyldes sportseksterne eller sportsinterne forhold. Sportsteoretiker Ask Vest Christiansen hævder f.eks., at man må skelne mellem sportens ånd og sportens væsen, hvor det første er udtryk for en kulturelt betinget moralsk overbygning på sporten, mens det sidste refererer til sportens egne værdier, der snarere er amoralske¹⁵. En sådan påstands rigtighed kan i realiteten kun godtgøres ved at gøre endnu et forsøg på at definere sport, således at sportens væsen afdækkes. Som den tyske sociolog Klaus Heinemann har påpeget, kan man ikke beskæftige sig analytisk med sport uden at foretage en analytisk afgrænsning af fænomenet¹⁶. Den danske videnskabsfilosof Jens Hebor formulerer pointen i relation til begrebet videnskab, der ligesom sporten er et kompliceret socialt fænomen, som mange filosoffer anser som undefinerbart¹⁷.

¹⁵ Christiansen, A. V. (2005): *Rene resultater – En analyse af cykelsporten*. Ph.d.-afhandling. Syddansk Universitet Odense, s. 19-21.

¹⁶ Heinemann, Klaus (1990): *Einführung in die Soziologie des Sports*, Schorndorf

¹⁷ Sport er et socialt fænomen. Som følge heraf kan man på baggrund af den naturvidenskabelige essentialisme hævde, at begreber, der betegner naturlige eller geometriske fænomener godt kan defineres, mens man må renoncere på at definere ikke-naturlige fænomener. Opfattelsen ophæver grundlaget for en hel del videnskaber, hvis emneområde og kernebegreber ikke lever op til 'naturlighedskravet'. For en generel kritik af den naturvidenskabelige essentialisme, med fokus på filosofiens mulighed for at takle sine grundbegreber via begrebsanalyse, se: Kappel, K. (2004): "Begrebsanalyse i filosofi: pointe, metodologiske antagelser og kritik". *Filosofiske studier*. Bind 23, s. 138-139. For en kritik af denne type indvending i relation til sportens demarkationsproblematik, se: Morgan W. J. (1994): *Leftist Theories of Sport – A Critique and Reconstruction*, Urbana: University of Illinois Press, s. 212-220

Hvordan kan der eksistere en omfattende filosofisk disciplin, der kalder sig ”videnskabsfilosofi”, hvis der ikke gives et karakteristisk fænomen, der kan betegnes ”videnskab”? F.eks. er det vanskeligt at se, hvordan fænomener som *videnskabelige forklaringer*, *videnskabelig bekræftelse*, *strukturen af videnskabelige teorier*, *typer af videnskabelige love*, osv. kan være genstand for filosofisk udforskning og analyse dersom *videnskabelige forklaringer*, *teorier*, *bekræftelse*, osv. ikke adskilte sig fra forklaringer, teorier, bekræftelse, osv. i det hele taget. Så hvis videnskabsfilosofien har et genstandsområde, så må videnskabsfilosoffer antages at kunne levere en løsning på demarkationsproblemet.¹⁸

Hebors pointe kan overføres på sportsfilosofiens demarkationsproblem. Altså: hvis sportsfilosofien overhovedet skal kunne tages seriøst som en meningsfuld disciplin, må den have et nærmere specificerbart genstandsområde. Man ønsker jo at sige noget relevant om et specifikt emne. Man må med andre ord i det mindste *principielt* kunne afgrænse sporten fra alle de mulige emner, man kunne have beskæftiget sig med. Formuleringen af en sådan definition hører derfor til blandt et af de første og væsentligste opgaver for sportsfilosofien. Som det ofte er tilfældet med vanskelige filosofiske opgaver, er der endnu ikke opnået konsensus om opgavens rette løsning. Men der burde være konsensus om, at en sådan er principielt opnåelig, og at det langt fra er futilt at gøre endnu et forsøg i den retning. Lad os derfor trods den udbredte skepsis overfor begrebsessentialismen og involvere os i det begrebsanalytiske arbejde med henblik på at præcisere det meningsmæssige indhold i sportsbegrebet.

Selvom mange har talt varmt om sportens opbyggelige potentiale gennem tiden, forekommer sport på et intuitivt plan at handle mere om fremme af egeninteressen end om at fremme andre menneskers ve og vel. Årsagen til sådanne intuitioner ligger utvivlsomt i sportens konkurrenceelement, der adskiller vindere fra tabere. Spørgsmålet er, om konkurrencen er en essentiel del af sportens logik? Der er stort set konsensus om, at Caillois så rigtigt, da han hævdede at sport involverer et agonalt element, dvs. sport er en form for kamp¹⁹. Uenigheden drejer sig om den rette udlægning af agonkategorien. Den britiske sportsfilosof Mike McNamee hævder f.eks. at en man lige såvel kan tale om at være i kamp med naturen

¹⁸ Hebor, J.: ”Demarkationsproblemet: Faldgruber og Muligheder”. *Res Cogitans* 2009. Nr. 6, Vol. 1, s. 100

¹⁹ Caillois, R. (1955): *Man, Play, and Games*. New York: The Free Press of Glencoe.

eller selvet, hvorfor han opererer med et mere inkluderende begreb om sport²⁰. Den tyske sportsfilosof Elk Franke leverer en anden udlægning af agonkategorien, der gør den synonym med sportens konkurrenceaspekt²¹. Ifølge Franke kan sportens agonale dimension udlægges som en system-intern spænding mellem to imperativer, nemlig et lighedsimperativ, dvs. norm om lige vilkår for udøverne og et imperativ om at ophæve ligheden gennem sejren. Franke er således enig med flertallet af de filosoffer og sociologer, der har beskæftiget sig med begrebsproblematikken. Som den britiske sociolog Ivan Waddington skriver:

[...]Since sport is inherently competitive, it must involve more than one person, for while one can exercise alone, one cannot play sport alone, since one needs an opponent²².

Den afgørende fordel ved at identificere sportens agonale aspekt med konkurrencesituationen er, at sportsbegrebet hermed *præciseres* på en måde, McNamees udlægning ikke formår. Man kan nemlig kun tale om at kæmpe *mod* naturen og sig selv i en uegentlig eller afledt betydning. Er meditation agonalt, hvis den mediterende selv oplever denne praksis som en kamp mod menneskets selvcentrerede natur, hvor målet er overvindelse af egoet (selvet)? Er man i kamp mod et bjerg i det øjeblik man bevæger sig mod dets tinde eller er spørgsmålet op til bjergbestigerens egen opfattelse af sagen? Sådanne tvetydigheder i hjertet af sportsbegrebet elimineres, når man opgiver McNamees opfattelse og i stedet tilslutter sig karakteristikken af sport som en konkurrencebaseret vilje til sejr. Den danske sociolog Verner Møller hævder i bogen *The ethics of doping and antidoping – redeeming the soul of sport?*, at drivkræften i sport udelukkende er at vinde og vinde frem i et hierarkisk system²³. Hermed skriver han sig op mod de sportsidealister, som opfatter opnåelse af sportslig excellence som den primære drivkræft. Lad os se nærmere på Møllers påstand.

²⁰ McNamee, op.cit, s. 18

²¹ Franke, E. (1987): ”Ethische Fragen im sport”. In Schwengmeizer, P. (red.) *Sportpsychologische Diagnostik, Intervention und Verantwortung*, Köln, s. 40-65

²² Waddington, I. (2000): *Sport, health and drugs: A critical sociological perspective*, Taylor & Francis, s. 20

²³ Møller, Verner (2010): *The ethics of doping and antidoping – redeeming the soul of sport?*, Routledge, London, s. 15

Ofte beskrives sport simpelthen kort som en bestræbelse mod excellence (*a quest for excellence*). Ypperlige repræsentanter for sporten, så som den danske fodboldspiller Michael Laudrup, er ikke kun elskede og respekterede verden over som følge af de resultater, de opnåede, men også i kraft af den måde hvorpå de repræsenterede deres specifikke sportsgrenes excellenceideal. Som Scott Kretchmar påpeger, må enhver sportiv konkurrence udlægges som en test af udvalgte evner. Kretchmar argumenterer ud fra en begrebslogisk skelnen mellem de beslægtede engelske ord 'test' og 'contest'. Ifølge Kretchmar er testbegrebet begrebslogisk primær i forhold til konkurrencebegrebet, da konkurrencesituationen først opstår: "...when two or more individuals (or groups of people) adopt the same or comparable tests and then commit themselves to producing higher individual scores than another."²⁴

Derfor er formålet med al sport ifølge Kathleen M. Pearson:

[...]to test the skill of one individual, or group of individuals, against the skill of another individual, or group of individuals, in order to determine who is more skillful in a particular, well-defined activity²⁵.

Eftersom sportskonkurrencer kan ses som en test af nærmere specificerede evner via en konkurrence, der har til formål at afsløre, hvem af de oppositionelle parter, der besidder atletisk overlegenhed, er det afgørende, at sejren heri rent faktisk repræsenterer atletisk overlegenhed. Gør den ikke det, mister sport sin *raison d'être*, hvorfor det giver god mening at kalde handlinger, der ophæver denne funktion ved sporten for *usportslige*. Et eksempel kan illustrere pointen. Lad os forestille os en situation, hvor en professionel cykelrytter i al hemmelighed bliver præsenteret for en pille, der kan give ham superkræfter uden den mindste risiko for helbredet eller for at blive taget i en dopingkontrol. Pillen er så effektiv, at rytteren vil kunne køre uden den mindste anstrengelse og i et tempo efter eget valg. Taktiske overvejelser, træning og løbsforståelse spiller med dette vidundermiddel ingen rolle. Alt hvad rytteren skal bekymre sig om, hvis han vælger at tage pillen, er at spille

²⁴ Kretchmar, R. Scott (1998): "Soft metaphysics: a precursor to good sports ethics", I Mike McNamee & Jim Parry (red.): *Ethics & Sport*, Taylor and Francis, New York, s. 26

²⁵ Pearson, K. M. (1995): "Deception, Sportsmanship, and Ethics". I: W. J. Morgan and K. V. Meier (red.): *Philosophical Inquiry in Sport*. Champaign, IL: Human Kinetics, s. 183.

rollen som forpint cykelrytter og holde igen, så konkurrenterne og tilskuerne ikke fatter mistanke. Spørgsmålet er nu: vil det ud fra en sportslig indstilling være korrekt for rytteren at tage pillen før et stort og betydende løb? Hvis sport kun handler om at vinde, som Møller hævder det, må svaret være ja, for det mål kan pillen indfri. En sådan konklusion er imidlertid i stærk modstrid med common sense, som bedre dækkes ind med Kretchmars pointe. Vælger cykelrytteren at tage piller, træder han med Kretchmars ord ud af cykelsportens testfamilie (i.e. betegnelse for en række personer, der har besluttet sig for at udvikle de samme evner ved at tage den samme test gennem tid, dvs. dyrke den samme sport), eftersom hans deltagelse ikke længere vil teste ham men pillens virkning. Man vil som en konsekvens heraf med rette kunne beskrive en sådan rytter som parasit på sporten og hans overmenneskelige deltagelse som usportslig. Lad os endvidere forestille os et cykelløb, hvor hver eneste rytter har taget nævnte pille i sikker forvisning om at være ene om dette, således at alle tror sig sikker på sejr ved løbsstart. Sejren vil så tilkomme den, der bekymrer sig mindst om at blive afsløret for 'umulig' og yderst 'unormal' kørsel. Hvad skal vi mene om et sådant løb? Er der tale om cykelsport eller snarere absurd teater, kamufleret som cykelsport? Vores intuitioner går utvivlsomt i retning af det sidste og derfor kommer en rimelig sportsdefinition ikke udenom at tage skyldigt hensyn til sportens nødvendige relation til sportive evner, både som det sporten måler, og som det atleter stræber efter at opnå mest mulig af. Værdsætter man atletisk overlegenhed, værdsætter man naturligvis også atletisk excellence. Det er derfor ikke forkert, når sportsidealister hævder, at sporten drives frem af en jagt på excellence²⁶.

Hver sport har et excellenceideal, som er baseret på de evner, sporten er designet til at måle. Sporten får sin specifikke udformning på samme måde, som spil gjorde det hos Suits, dvs. via regler. Som Helmut Digel beskriver det,

²⁶ Af rent socio-psykologiske grunde er atleter sjældent tilfredse med at opnå det excellenceideal, der kendetegner deres sport. De ønsker også social anerkendelse herfor. Opnåede resultater, rekorder og placering i et sportsligt hierarki kan fungere som 'objektive' beviser på opnået excellenceniveau længe efter karrierens afslutning, hvilket er en af forklaringerne på, hvorfor excellente atleter så som Lionel Messi, Roger Federer og Michael Phelps fortsætter resultatjagten, længe efter de har nået det relevante excellenceniveau. Den væsentligste forklaring er nu nok den mere simple – at de simpelthen betragter deres atletiske udfoldelser som væsentlige positive momenter i deres samlede livskvalitet.

udgør sporten en egen-verden (Eigenwelt) hvor det 'rum', den optager, er 'skåret ud' af de regler, der er sportens mulighedsbetingelse, og som adskiller den ene sportsgren fra den anden²⁷. Når først aktiviteten er sat i gang, sørger håndhævelsen af en række regler endvidere for, at aktiviteten forløber efter hensigten, således at sejren faktisk fungerer som emblem på atletisk overlegenhed. Reglerne har til hensigt at 'isolere' relevante evner (f.eks. brug af ben, krop og hoved til at kontrollere bolden i fodbold) fra andre brugbare evner (i fodbold f.eks. arme). Der er grænser for, hvor stor en fodboldbane og et fodboldmål må være, hvis man ønsker, at driblefærdigheder og sparketeknik skal spille en væsentlig rolle i fodboldens excellenceideal. Trods reglernes konstituerende betydning for en hvilken som helst sport, er regler stadig logisk sekundære i forhold til de evner sporten, er designet til at måle. *Regler er instrumenter der har til formål at skabe og styre konkurrenceaktiviteten, således at dens resultat repræsenterer atletisk overlegenhed mht. relevante evner.* Regler kan ikke diktere deres egen anvendelse²⁸. Hertil kræves en dommer der fortolker og anvender reglerne i overensstemmelse med princippet om reglernes instrumentelle betydning for at konkurrencen kan opfylde sit evne-orienterede formål. Således er jeg på linje med J. S. Russel der hævder at "rules should be interpreted in such a manner that the excellences embodied in achieving the lusory goal of the game are not undermined but are maintained and fostered"²⁹.

Som det snart turde fremgå, kaster denne pointe lys over det (u)rimelige i formalisternes inkompatibilitetstese. Først skal ovenstående begrebsanalytiske overvejelser koges ned til en definition af den sociale aktivitet, som sport udgør. Definitionen kan formuleres således:

Sport er en regelspecificeret og -kontrolleret test af udvalgte fysiske og mentale evner i en i fundamental henseende ualvorlig konkurrence, der animeres af et sejrimperativ³⁰.

²⁷ Digel, H. (1991): *Wettkampfsport*, Meyer & Meyer Verlag, s. 12

²⁸ En pointe oprindeligt formuleret af Wittgenstein. Jf. Wittgenstein, Ludwig (1958): *Philosophical Investigations*, Basil Blackwell § 201-202.

²⁹ Russell, J. S. (1999): "Are Rules All an Umpire Has to Work With?" *Journal of the Philosophy of Sport* no 26, s. 27-49. s. 35

³⁰ At sport også skulle teste mentale evner er et ofte overset moment i diverse sportsdefinitioner, men det er en indlysende del af den sportive udfordring. Man kan være nok så teknisk dygtig, men hvis man ikke tillige besidder de sportsrelevante kognitive kompetencer, der er en forudsætning for

En præcisering er nødvendig. Sejrsimperativet i sport adskiller sig nemlig fra et lignende imperativ i f.eks. erhvervssammenhænge eller krig.

*Sportens sejrimperativ indeholder, som et led i dets meningsgivende horisont, en essentiel reference til idealet om repræsentativ og ultimativ sejr*³¹.

a) *Angående idealet om ultimativ sejr*

'Ultimativ' refererer i denne sammenhæng til det forhold, at selve muligheden for sportsligt avancement indenfor det sportslige hierarki samt muligheden for at udvikle sine sportive evner 'overfører' ønskværdighed og dermed normativ potens til sejrimperativet. Ultimativ sejr kan i det lys udlægges som det, enhver sportsudøver har som endemål for sin stræben, nemlig den tilstand, hvor man har opnået den bedst mulige placering i det sportslige hierarki set i forhold til evner og muligheder og dermed også er nået så tæt som muligt på det excellenceideal, der kendetegner udøverens sport. Den hierarkiske placering kan som tidligere nævnt ses som et emblem på atletiske evner. Der er her tale om et ideal, som 'spiller med' i det normkompleks, der får sportsudøveren til at yde sit maksimale i hver kamp for at besejre sin modstander. Er dette ideal ikke til stede, f.eks. som følge af at en aktivitet ikke er institutionaliseret på en måde, der muliggør avancement, eller fordi konkurrencen udspiller sig udenfor den institutionaliserede ramme, hvilket f.eks. er tilfældet, når to venner kaster sig ud i en rekreativ tennisdyst efter arbejde, er der ifølge den her foreslåede definition ikke tale om sport, men om en motionsaktivitet. Som Møller påpeger, kan en og samme aktivitet udmærket dyrkes både som sport og som motion³². Dyrkes den som sport vil

strategisk sans, overblik, koldblodighed, koncentrationsevne osv., når man ikke langt. Egentlig introduceres kravet om særlige kognitive kompetencer gennem sportens konkurrencelogik. Al sport vitaliseres af udøvernes anerkendelse af sejrens imperativitet og deraf følgende ønske om at vinde. Målet kan som regel nås på flere måder. Det er ikke nødvendigvis det teknisk dygtigste fodboldhold, der vinder en kamp. Det kan lige så vel være det strategisk klogeste hold, som løber med sejren. Evnen til at finde svagheder hos modstanderen kan indenfor mange sportsgrene være en lige så effektiv vej mod sejr som det at fæste lid til egen styrke. Det er bl.a. herved, sporten bliver uforudsigelig, interessant og overraskende.

³¹ Begrebet *meningsgivende horisont* er hentet fra Edmund Husserls fænomenologi, hvor det anvendes som en betegnelse for den baggrundsviden der er med til at gøre fænomener i vores omverden begribelige. Det visuelle indtryk af en stol skal f.eks. kompletteres af antagelser om soliditet, formål osv. før indtrykket præsenterer sig som stol for beskueren.

³² Møller, V. Op.cit.

man lægge vægt på at møde ligeværdige modstandere, der kan udfordre og dermed bidrage til udviklingen af evner. Sportens hierarkiske system sørger for, at det for det meste sker automatisk. Ligeværdige modstandere har det også med at bidrage til det Warren Fraleigh kalder 'the sweet tension of uncertainty of outcome', hvilket er årsagen til at også motionister sædvanligvis tillægger dette betydning.

b) Angående idealet om repræsentativ sejr

Med repræsentativ sejr refereres til en sejr, som er repræsentativ for den form for atletisk overlegenhed, den pågældende sport har til formål at afsløre. Er sejren eksempelvis et resultat af meget ulige initiale vilkår (f.eks. hvis en cykelrytter har en skjult motor installeret i sin cykel), fungerer den ikke som et symbol på vinderens atletiske overlegenhed i forhold til modstanderne. En væsentlig del af sejrens sportsinterne ønskværdighed ligger i dens symbolværdi. Sejren som symbol mister værdi i det øjeblik, det står klart, at den sportive konkurrence ikke har indfriet sit forehavende, der med Lolands ord er: "...to measure, compare and rank two or more competitors according to athletic performance"³³. En ikke-repræsentativ sejr kan stadig være ønskværdig af sportseksterne grunde, hvor den eksempelvis kan være genstand for økonomisk belønning, folkelig hyldest osv., men den har ingen sportsintern værdi. Denne pointe, som vi berørte i afslutningen af begrebsanalysen, kobler Butcher og Schneider til formalismens logiske inkompatibilitetstese³⁴. Ifølge den sportsfilosofiske formalisme må man skelne mellem konstitutive og regulative regler i sport³⁵. Hvor de konstitutive regler sætter rammen for en given sport og specificerer, hvad det vil sige at vinde heri, regulerer de regulative regler selve sportsbegivenheden. Regulative regler forudsætter eksistensen af konstitutive regler og brud på regulative regler medfører sportslige sanktioner. Overholder man ikke de konstitutive regler i en given sport, bryder man den logiske forbindelse mellem regler og sport og

³³ Loland, Sigmund (2002): *Fair play in sport. A moral norm system*, Routledge, London & New York, s. 10

³⁴ Butcher, Robert & Schneider, Angela (2007): "Fair Play As Respect for the Game", I Morgan, W. J. (red.): *Ethics in Sport*. s.134

³⁵ Jf. Morgan, W. J. (1987): "The Logical Incompatibility Thesis and Rules: A Reconsideration of formalism as an Account of Games". *Journal of the Philosophy of Sport*, 14.

kan ifølge den sportsfilosofiske formalisme, som en logisk konsekvens heraf, ikke siges at være udøver i den givne sport. At vinde en tenniskamp er således logisk inkompatibel med brud på de konstitutive regler.

Synspunktet er i besiddelse af en vis intuitiv evidens. Man kan naturligvis ikke bryde dartspilletets konstitutive regler, f.eks. den om kasteafstand ved simpelthen at gå hen til skiven og sætte pilen i det fordelagtige sted, og stadig hævde at have vundet et spil dart. Inkompatibilitetstesen er dog ikke helt så overbevisende, som den umiddelbart ser ud. Dens plausibilitet forudsætter, at der altid er intuitiv evidens for den påståede logiske sammenhæng mellem en sports konstitutive regler og selv samme sports mulige aktualisering. Og det er langt fra tilfældet. Tag f.eks. reglen i tennis, der foreskriver, at en serv gennemføres bag ved baglinjen. Her kan man godt gå med til, at der ikke spilles traditionel tennis, hvis spillerne pludselig beslutter sig for at serve fra baglinjen af servefeltet. Men det går ikke an at hævde det samme om den mulige situation, hvor en spiller ustraffet laver en fodfejl ved at overtræde baglinjen i serveøjeblikket. Ifølge formalismen har der i nævnte tilfælde ikke været tale om egentlig tennis, da den aktivitet, som fandt sted, strengt taget ikke opfyldte de konstitutive regler, der definerer tennis som sport³⁶. Hvor formalismen altså synes at have fat i et væsentligt forhold ved den sportive praksis, nemlig at der er grænser for, hvordan sejren i sport kan tilvejebringes, hvis den skal være sportsligt gyldig, er den alligevel for rigid til at kunne forklare vore intuitioner på området. Her mener jeg, at den foreslåede definition kan kaste lys over sagen. Ifølge definitionen er reglerne nemlig ganske rigtigt konstituerende og regulerende for aktiviteten (om end jeg er skeptisk mht. muligheden for at skelne skarpt mellem konstitutive og regulative regler), men da reglerne er logisk sekundære i forhold til de evner, de er formuleret med henblik på at accentuere betydningen af, kan man ændre regler (f.eks. udvide banens maxbredde med 5 cm i fodbold og ændre offside reglen) uden at fodboldspillet ophører med at eksistere og en ny sport har set dagens lys. Om der stadig er tale om fodbold efter mulige regelændringer afhænger af, om konkurrenceaktiviteten stadig tester relevante mentale og

³⁶ Se i øvrigt McFee, op.cit. for en nærmere redegørelse for formalismen og de problemer der knytter sig til den, bl.a. vanskeligheder ved at skelne skarpt mellem konstitutive og regulative regler.

fysiske evner på en for fodboldfællesskabet tilfredsstillende vis. En ændring af banens maxbredde på 5 cm ændrer ikke en tøddel ved denne konkurrenceaktivitets evne til at teste fodboldrelevante fysiske og mentale evner. Derfor er der stadig tale om fodbold selv vis nævnte regelændring trådte i kraft. Ligeledes har man stadig vundet en tenniskamp, selvom man på et tidspunkt lavede en ustraffet fodfejl, hvis kampen som helhed stadig fungerede som en test af tennisrelevante evner. Under tiden opstår der en gensidig forståelse blandt spillere om det legitime i at udnytte reglerne på en måde som eksempelvis gør spillet lettere at praktisere. Fysisk hårdt spil og professionelle frispark i fodbold er velkendte eksempler. Det fysiske hårde spil der kendetegner moderne professionel fodbold er udtryk for en udvikling i fodboldspillet fordi fodboldtesten hermed ændres i en retning der favoriserer store robuste spillere på bekostning af små spinkle teknikere. Så længe den slags ændringer ikke ændrer fundamentalt på fodboldtesten, så der ikke længere er tale om en test af fodboldrelevante evner, er der tale om en udvikling indenfor fodbolden. Konventionen om det legitime i at begå professionelle frispark er efter min mening udtryk for en usportslig praksis eftersom det bringer fodboldtesten et skridt længere væk fra idealet om repræsentativ sejr. Ikke desto mindre er der tale om det den argentinske sportsfilosof Claudio Tamburrini kalder *spillernes ethos*, dvs. en gensidigt accepteret praksis som derfor ikke giver det ene hold en fordel frem for det andet. Af den grund fungerer testen stadig rimeligvis efter hensigten. Hvornår ethos har udviklet sig så usportsligt, at der ikke længere er tale om sport må bero på en skøn fra kendere af den pågældende sport. Her vil gråzoner uvægerligt gøre sig gældende. Når man taler om en uheldig udvikling i en given professionel sportsgren, er det sædvanligvis med henvisning til en udvikling i ethos som potentielt kan ødelægge den givne testes validitet og dermed sportens meningsmæssige horisont.

Begreber om fairplay og sportsmanship kan efter min mening udledes af idealet om den evne-repræsentative sejr. Fairplay dækker over handlinger, der uafhængig af eksisterende regler har til hensigt at bidrage til, at konkurrencen kan leve op idealet om den evne-repræsentative sejr i situationer. Som James Keating skriver:

Fairness or fair play, the pivotal virtue in athletics, emphasizes the need for an impartial and equal application of the rules, if the victory is to signify, as it should, athletic excellence³⁷.

Sportsmanship dækker over en generel positiv holdning overfor sportens evne-repræsentativitet og excellenceideal og en dertil svarende disposition til at efterleve krav der måtte udspringe heraf. Begrebsparret sportslig/usportslig dækker i forlængelse heraf henholdsvis handlinger eller holdninger der understøtter eller undergraver sportens egenlogik i relation til evne-repræsentativitet, f.eks. via fair play-handlinger eller snyd. Efter som man kan have en mere eller mindre sportslig indstilling i så henseende kan begrebsparret betragtes ud fra en skala-logik. Snyd kan i den sammenhæng defineres som Claudio Tamburrini gør det i artiklen *The "hand of God"?* Snyd er ganske enkelt "... a violation of the written rules of a game, performed in order to gain an illicit advantage for oneself, or for one's team, over rival players"³⁸.

Genuine eksempler på fairplay i eliteidrætslige sammenhænge er så sjældne at tv-transmitterede billeder af fairplay-handlinger har det med at gå verden rundt, hvis de rækker ud over de almindelige rutineprægede af slagsen, så som at sparke bolden til indkast i skadestilfælde osv. Således blev den danske landsholdsspiller Morten Wieghorsts intentionelt brændte straffespark fremhævet som "play of the day", søndag den 2. februar 2003 på CNN, hvor indslaget blev introduceret med kommentaren: "Hvem siger at sportsmanship ikke lever i bedste velgående?". Situationen opstod i dommerens tillægstid af første halvleg af åbningskampen mellem Danmark og Iran ved Carlsberg Cup i Hong Kong dagen forinden. Efter at have modtaget bolden fra den iranske målmand Ebrahim Mirzapour, registrerer holdets wingback Alireza Nikbakht Vahdi et slutfløjt de fleste på stadion kan høre. Spillere fra begge hold gør klar til pause og er på vej mod udgangen. Også reservespillerne på bænken, trænerne og holdenes øvrige personale gør klar til pause. Vahdi vipper bolden op i hænderne for at overlevere den til kampens dommer Albert Chiu Sin Chuen, der resolut peger på straffesparkspletten. Det var nemlig ikke hans

³⁷ Keating, J. (1978): *Competition and Playful Activities*. Washington: Rowman & Littlefield, s. 52

³⁸ Tamburrini, C. (2010): ""The "Hand of God"? I: McNamee, M.: *The Ethics of Sports – A Reader*. Routledge, s. 134

føjte der havde lydt. Efter stor forvirring og samtaler mellem de to holds ledere, beslutter den danske træner Morten Olsen og straffesparksskytten Morten Wieghorst at afvikle situationen således at kampens status quo opretholdes. Morten Wieghorst sender en blød inderside flere meter forbi mål. Wieghorst modtog efterfølgende IOC's fairplay pris for sin eksemplariske handling. Logikken bag Morten Olsen og Morten Wieghorsts handling er klar, set i lyset af vores begrebsanalyse. De ønsker en sejr der er repræsentativ for fodboldrelevante evner og ikke for en forsvarsspiller manglende evne til at skelne dommerens fløjte fra en tilskuers.

Ifølge definitionen er det et krav, at de sportsinvolverede anerkender idealet om, at den sportslige proces munder ud i et resultat, der så præcist som muligt repræsenterer en atletisk overlegenhed i forhold til de evner den pågældende sport er tiltænkt at 'måle'. Hvis et sådant ideal ikke anerkendes i en given spil-kontekst og derfor ikke har nogen adfærdsregulerende indflydelse på de involverede, er der ifølge definitionen ikke tale om sport. Er en fodboldkamp eksempelvis "fixet" af et spilsyndikat, *ligner* det, der foregår på banen, den sport vi kender som fodbold, men er det ikke. Der er snarere tale om en art pengegenererende skuespil, der imiterer fodbold for at 'narre' fodboldinstitutionen til at ratificere resultatet, således at spilgevinsten kan udløses. Nu er en ting ideal og noget andet virkelighed. Som bekendt kan man godt anerkende idealer uden at leve fuldt op til dem. Jeg er overbevist om at de fleste sportsfolk (også på eliteniveau) ikke blot anerkender det sportive ideal, men også lader det have en vis regulerende indflydelse på deres spil. Nogle er villige til at gå på kompromis med det i højere grad end andre, hvilket blot er en anden måde at udtrykke det forhold at nogle er mere usportsligt indstillet end andre³⁹.

³⁹ På baggrund af den præsenterede begrebsanalyse kan jeg i grove træk tilslutte mig hovedtrækkende i de internalistiske positioner, der hævder at sportsetiske begreber som fair play og sportsmanship kan udledes af sportens egenlogik, og derfor ikke er påført sporten 'udefra'. F.eks. giver det god mening at udlægge fair play som en form for respekt for spillet, således som Butcher og Schneider gør det. Jf. Butcher, R., Schneider, A.: op.cit.

III forholdet mellem sport og moral

Vi er nu nået til et punkt, hvor det er muligt at foretage en sammenligning af sportslig og moralsk praksis. Lad os indledningsvis opsummere vore konklusioner angående moral. Moral er kendetegnet ved en empati- og fornufts-baseret altruistisk handlemåde, hvor fremmedsfærens velbefindende prioriteres over egensfærens livskvalitetsforvaltning.

Men hvad kræver sporten? Alle sportsgrene tester en nærmere specificeret kombination af fysiske og kognitive kompetencer. Sport kræver med andre ord et ekstremt fokus på den tekniske detalje samt en mental parathed, f.eks. til at se 'åbninger' og strategiske fordele i sportsgrene der har spilkarakter (så som tennis, fodbold, osv.) og til at kunne disponere korrekt i sportsgrene, der har kræftudfoldelse som kerne. Kun på baggrund af et sådant fokus kan sportens excellenceideal nås. Er der noget af det nævnte, som udmærker sporten i moralsk henseende og gør den særligt egnet som hjemsted for moralsk karakteropdyrkelse (dvs. ansporer udøveren til en uselvvisk omsorgsparat fremmedsfære-orienteret betragtningsmåde)? Svaret er indlysende negativt. Intet i den sportsinterne logik indeholder moralfremmende elementer. Tværtimod! Den norske sociolog Gunnar Breivik har øje herfor, idet han hævder, at den sportslige praksis i sig selv kræver så meget koncentration og fokus på spillet, at medmennesket skubbes i baggrunden, således at min næste bliver til min konkurrent⁴⁰ Konkurrencen indeholder i sit væsen kimen til, at mit medmenneske bliver reduceret til modspiller. Medmenneskelighed er slet ikke sportens ærinde, ifølge Breivik.

Som tidligere beskrevet, er et vist mål af empati og fornuft en forudsætning for at moralske fordringer overhovedet kan præsentere sig for et subjekt. Da konkurrencesituationen kræver, at fokus er på taktiske og tekniske detaljer i bestræbelsen på at sejre, er det mildest talt svært at se, hvordan den *i sig selv* skal kunne virke *moralfremmende*. Den modsatte påstand virker langt mere overbevisende: At sportens væsen snarere knytter an til en egoistisk

⁴⁰ Breivik, G. (1979): "Idrættens filosofi". Bd. 1-2, kompendium nr. 49, Norges Idrettshøgskole, s.

logik, ved at undertrykke og ignorere det moralske motiv. Sporten har repræsentativ og ultimativ sejr som absolut værdi – ikke *summum bonum*. I sporten har det værdi at vinde individuelt eller med sit hold, samt at dygtiggøre sig mest muligt med sportiv excellence som idealet. Det er *min* sejr og *min* excellence det handler om. Sporten er således på et logisk niveau *egensfære-orienteret*, ikke fremmedsfære-orienteret. I det omfang den fordrer et fremmedsfære-orienteret blik er det ikke en bedring af fremmedsfærens livskvalitet, der er målet. Når cykelryttere f.eks. på en sportsligt relevant måde orienterer sig mod konkurrenternes ”bevidsthedsliv”, er det i håbet om at finde smerte, træthed og modløshed, dvs. brugbare informationer om hvornår det vil være rationelt at sætte et angreb ind. Fordi sporten betjener sig af en egensfære-orienteret logik er den magtesløs overfor professionelle atleternes stadig større fokus på *sportseksterne* værdiers betydning, så som status, løn og pengepræmier. Sportsidealister af dydsetisk observans kan f.eks. appellere til sportsinterne værdiers betydning for det gode liv, men afslører herved netop sportens selviske logik. Det er rigtigt at sportsinterne værdier så som excellence og repræsentative sejre kan bidrage til atletens livskvalitet (dvs. ’human flourishing’ som dydsetikere ynder at kalde det) *men det kan penge og status også!* Derfor er det forståeligt og endda fuldt ud rationelt, når atleter tillægger sportseksterne værdier større vægt end sportsinterne. Da de sportseksterne værdier til en vis grad er afhængige af sportsinterne værdier (man hylder som regel den repræsentative sejr og anerkender den excellente atlet, hvorfor det også er disse tilskuere normalt er villige til at betale for) er der naturligvis grænser for hvor langt det vil være rationelt for en atlet at gå i så henseende. Tidens dopingproblemer og udbredelsen af *foul play* samt direkte destruktiv voldelig adfærd i visse sportsgrene vidner om at mange er villige til at gå ganske langt i den retning. Disse udviklingstendenser er ganske vist i modstrid med sportens logik, men da denne er knyttet til en overordnet egensfære-orienteret rationalitet, der har mest mulig personlig livskvalitet som absolut værdi, er enhver appel til sportsinterne værdier nyttesløse, hvis sportseksterne værdier faktisk opleves som mere ønskværdige af atleten. Nærværende analyse kan således ses som en forklaring på det mange kalder elitesportens krise eller forfald.

Ofte fremstilles prioriteringskonflikten mellem sportsinterne og sportseksterne værdier som værende af moralsk art, med en deraf følgende moralsk fordømmelse af atleterne til følge. Denne opfattelse, man almindeligvis støder på i medierne, kommer til udtryk hos Carwyn Jones og Mike McNamee, med følgende konstatering: ”Many a time sportspersons *know* what they should and should not do; they merely do not possess the character to do it or not do it”⁴¹. Ifølge Jones og McNamee har de atleter der går på kompromis med fairplay og sportsmanship-idealene en *svag vilje* der forhindrer dem i at vælge det sportsetiske rigtige. Ud fra den her præsenterede analyse tager Jones og McNamee fejl. Cykelryttere som den danske Michael Rasmussen og den amerikanske Lance Armstrong er ikke svage karakterer med svage viljer. De forfulgte blot egeninteressen inden for deres sportsgren og fandt hver deres kompromis i vægningen af sportsinterne og sportseksterne værdier. Hvor man placerer sig på en sportslig-usportslig skala vil være et resultat af en personlig afvejning af de sportsinterne og -eksterne værdier. Ikke et resultat af en moralsk beslutning. Sportens egenlogik kan simpelthen ikke bidrage med den ønskede moralske modvægt, da den isoleret set intet har med moral at gøre.

Naturligvis mister atleten ikke sin fornuft og evne til empatisk identifikation, i det øjeblik han træder ind på banen. Moralske handlinger er derfor ikke umulige i en sportslig kontekst, men i det omfang de forekommer, opstår de *på trods* og ikke *i kraft* af sportens egenlogik. Peter J. Arnolds analyse af sportsmanship-begrebet i artiklen *Three approaches toward an understanding of sportsmanship* er stik mod Arnolds hensigt velegnet til at eksemplificere pointen.

Arnold insisterer på, at moral generelt handler om mere end blot det at gøre sin pligt ved at følge regler og udfylde sin rolle efter forskrifterne. Selvom den kantianske moraltradition gjorde ret i at betone betydningen af impartialitet, retfærdighed og pligt (dvs. pligt til at handle uegennyttigt, hvis moralen kræver det) mangler den forståelse for moralens altruistiske moment, som ifølge Arnold bygger på empati, medfølelse og omsorg. Dette moment giver nemlig anledning til handlinger, som går ud over et moralsk obligatorisk

⁴¹ Jones, C., McNamee, M. (2003): “Moral Development and Sport: Character and Cognitive Developmentalism Contrasted”. I: Boxill, J. (red.): *Sports Ethics – An anthology*. Blackwell Publishing, s. 47

minimumskrav om at overholde skrevne og uskrevne regler. Overført på sporten giver det altruistiske perspektiv på moral Arnold anledning til at formulere følgende altruistiske begreb om sportsmanship:

What characterizes altruistic forms of sportsmanship particularly is that sympathy, compassion, and concern are directed towards the other in virtue of his or her suffering, travail, misery or pain [...]Altruistic acts of sportsmanship stem from a desire for the other's good[...]⁴²

I tråd med den almindelige moralforståelse betoner Arnold motivets betydning for den moralske dom. Det er ikke afgørende, om en handling *faktisk* bidrager til andres velfærd, eller om den 'ude fra' ser moralsk ud. Det afgørende er, om handlingen var altruistisk *motiveret*. Han skriver: "When acts in sport go beyond that which is expected of players generally and are done only out of concern for another's good and for no other reason, they are not only altruistic, but exemplify the best tradition of sportsmanship"⁴³

Selvom Arnold ikke synes at lægge særlig vægt på moralens konfliktuelle aspekt, dvs. det forhold at egentlig moral først for alvor kommer på banen, når et moralsk kvalificeret subjekt oplever en konflikt mellem henholdsvis det egoistisk opportune og det moralsk påkrævede, synes han alligevel opmærksom på betydningen heraf. Som et eksempel på sportsmanship nævner han "... the marathon runner who, at the cost of victory, stops to help a fellow runner in a state of distress"⁴⁴.

Jeg er enig med Arnold i, at eksemplet illustrerer moral i en sportslig kontekst (forudsat at der ligger et moralsk motiv bag handlingen), men jeg har vanskeligt ved at se, at det skulle illustrere en relevant sammenhæng mellem sport og moral, således som Arnold hævder det. Naturligvis kan moral forekomme i en sportslig sammenhæng. Andet ville være underligt, eftersom sportsaktører er livskvalitetsforvaltende fornuftsvæsener med empatisk erkendepotentiale. Det er imidlertid ikke en sådan 'udvendig' sammenhæng mellem sport og moral, som skal etableres, hvis man ønsker at låne mening til påstanden om, at sporten *per se* indeholder en moralsk dimension. I Arnolds

⁴² Arnold, P. (2003): "Three Approaches Toward an Understanding of Sportsmanship". I Boxill, J. (red.): *Sports Ethics – An anthology*. Blackwell Publishing, s. 78

⁴³ Ibid., s. 79

⁴⁴ Ibid., s. 78

maratoneksempel er det ikke sporten, der bidrager med det moralske moment i situationen. Sporten bidrager derimod med det selviske motiv (at vinde løbet), som i situationen kommer i konflikt med det moralske motiv om at hjælpe en nødstedt konkurrent. Herved konverteres det selviske perspektiv til et egoistisk motiv. I dagligsproglig tale bruges ordene selvisk og egoistisk synonymt. Med introduktionen af begrebet egoistisk værdi (jf. afsnit 1) er der behov for en præcisering af dagligsproget, således at det bliver muligt at skelne mellem selvisk og egoistisk værdi.

I artiklen *Moral og frihed – skitse til en ny teori om viljens frihed* installerer jeg termen aksiologisk-selvisk værdi for at gøre opmærksom på, at selvisk værdi befinder sig på et simpelt aksiologisk niveau, dvs. en handlings selviske værdi består udelukkende i, at den gavner egensfæren. Egoistisk værdi er (analogt med moralsk værdi) en værdi, som er afledt af et frit fravalg af moralsk handlemåde til fordel for egensfærens livskvalitetsforvaltning. Forskellen kan eksemplificeres på følgende måde: ”At drikke et glas vand, når man er tørstig, har aksiologisk-selvisk værdi, dvs. handlingen gavner egensfæren eller selvet. Handlingen kan imidlertid *også* tilskrives egoistisk værdi, hvis der ligger et egoistisk motiv bag den. Det sidste ville være tilfældet hvis jeg f.eks. drak et glas vand for at slukke en mild tørst efter at have ignoreret en stærk dehydreret persons ønske om at få det”⁴⁵.

Med denne præcisering kan vi nu vende tilbage til Arnolds maratonløber. Det er maratonløberens fornuft og empatiske erkendelse af at konkurrenten befinder sig i en alvorlig situation, og er underkastet stærkt ubehagelige oplevelser, som er grundlaget for den moralske fordring, løberen vælger at honorere. Den moralske fordring får løberen til at ’træde ud af’ det sportive univers, hvorved konkurrenten bliver til medmenneske med behov for assistance. Det er ikke sporten der bidrager med dette moment. Tværtimod giver sportens logik, med Svend Güldenpfennings ord, ”mandat til at nægte andre assistance”⁴⁶. Sporten udøver således en *vektorialitet* eller en art *gravitation*

⁴⁵ Møller, R. (2011) Ibid., s. 138

⁴⁶ Güldenpfennig, S. (1996): *Sport: Autonomie und Krise. Soziologie der Texte und Kontexte des Sports*. St. Augustin, Germany: Academia, s. 130.

i egoistisk retning, når moralske konfliktsituationer opstår⁴⁷. *Det er netop denne omstændighed, der er baggrunden for påstanden om, at sport knytter an til egoistisk værdi.* Som Feezell gør opmærksom på, med reference til moralfilosoffen Geoffrey Warnock, så skaber sportens konkurrencelogik en situation: "...in which things have the "inherent tendency to go badly" unless moral restraints are put on the rigors of competition"⁴⁸.

Gunnar Drexel anerkender at der er brug for begrænsninger på sporten i moralsk henseende, men da det ikke giver mening at blande en altruistisk moral ind i sportens egenlogik er sportens særlige form for moral i stedet organiseret omkring et egoistisk princip. Sporten er, ifølge Drexel:

Unter dem Diktat des Leistens-, des Besserseins-, des Siegens-, des Gewinnen-..., und hierzu bedarf es notwendig eines entsprechenden Eigeninteresses, einen Orientierung am Eigennutz, mithin einer egoistischen Moral⁴⁹.

Pointen hos Drexel er, at drivkraften i al konkurrencesport er et egoistisk ønske hos atleterne om at opnå personlig succes og livskvalitet gennem sejre indenfor sportens univers. Drexel skelner mellem en radikal og en sportiv egoisme. Den radikale egoisme er skruppelløs, hensynsløs og grænseløs i sin insisteren på at gennemtvinge egeninteressen overfor enhver anden interesse. Ingen sport kan tillade en sådan form for egoisme at råde, da al sport forudsætter en villighed hos atleterne til forfølge egeninteressen *indenfor visse rammer*. Et vist mål af respekt for modstanderen og reglerne er nødvendigt, hvis sporten ikke skal udarte sig til en voldelig og kaotisk affære, der er aldeles uinteressant som målestok for atletiske evner. Sportens mulighedsbetingelse er derfor ifølge Drexel en særlig sportiv egoisme, som driver atleterne frem uden at undergrave deres sportive forehavende. Den sportive egoisme adskiller sig fra den radikale ved også at give plads til, at modstanderens egoisme kan

⁴⁷ Begrebet 'vektorialitet' er hentet fra Wolfgang Köhlers *The Place of Value in a World of Facts*. Begrebet betegner visse fænomeners 'requiredness', dvs. det at de fænomenologisk optræder med en 'krævedthed'. Jf. Köhler, W. (1939): "The Place of Value in a World of Facts". London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.

⁴⁸ Feezell, R. M.: "Sportsmanship". I: Morgan, W. J. (red.): *Ethics in Sport*. Human Kinetics 2007, s. 155

⁴⁹ Drexel, G. (1996): "Sportiver Egoismus – Eine Partikular-Ethik wettkampfsportlicher Interaktion"; I Conzelmann, A., Gabler, H., Schlicht, W. (red.): *Soziale Interaktionen und Gruppen im Sport – Bericht über die Tagung der Arbeitsgemeinschaft für Sportpsychologie vom 25. bis 27. Mai 1995 in Tübingen*. Köln, s. 158

udfolde sig, dvs., ”Der eigene, vom Gegner gebilligte Egoismus und der gebilligte Egoismus des Gegners sind die moralisch bindenden Kräfte im agonalen Tun des Wettkampfsports”⁵⁰.

En gensidigt anerkendt og accepteret egoisme er således ifølge Drexel fundamentet for den særlige form for egoismebaseret moral, man finder i sporten. Atleterne accepterer frivilligt et system af skrevne og uskrevne regler samt en upartisk dommer med myndighed til at straffe regelbrud. Rationaliteten i den sportsspecifikke moral, som beskytter atleternes mod den radikale egoisme, der truer såvel deres egen som sportens funktionsdygtighed, er helt på linje med den, der udgør grundlaget for Hobbes kontraktteori. Der er med andre ord tale om end selvsk rationalitet, hvis ærinde er at skabe de bedste rammer for en egensfære-orienteret atletisk livsudfoldelse, men som intet har med altruisme at gøre. Hvis vi overfører den ovenfor præsenterede terminologi på Drexels tankegang, vil det Drexel kalder radikal egoisme, svare til vort begreb om egoisme, mens hans begreb om den sportive egoisme vil svare til almindelig selvsk livskvalitetsforvaltning. Det der forhindrer den sportive egoisme i at være genuin egoisme er, at denne form for indstilling bygger på en form for implicit indgået aftale deltagerne imellem om vilkårene for konkurrence. Enhver deltager *forventer* selvskhed fra modstanderen og accepterer denne præmis som en nødvendig forudsætning for at sporten goder (i.e. spænding, intensitet, excellence osv.) kan blive dem til dels. Denne omstændighed legitimerer umiddelbart selvskheden i moralsk forstand og transformerer den til en særlig form for egensfære-orienteret (selvsk) livskvalitetsforvaltning. Når jeg tager forbehold med ordet *umiddelbart* i sætningen ovenfor, skyldes det at jeg ikke vil afvise at Drexels begrebsbrug gælder i forhold til visse sportsgrene, der har voldelige elementer indbygget (dvs. ishockey, amerikansk fodbold og boksning). Spørgsmålet er, om ikke et basalt livsverdensetisk krav om ikke at påføre andre smerte for egen vindings skyld trods alt overtrædes, når en bokser banker løs på sin modstander i håbet om at påføre denne mest mulig smerte, *selvom* modstanderen har accepteret præmissen. I hvert fald er det vanskeligt at slippe af med mistanken om, at en

⁵⁰ Drexel, G. (1994): ”Sportiver Egoismus – Zur Ethik wettkampfsportlichen Handelns”. I: Heck, T. L. (red.): *Das Princip Egoismus*, Tübingen, Germany: Noûs-Verlag, s. 519

sådan praksis kan kompromittere kombattanternes *moralske integritet*, ved at undergrave deres generelle tilbøjelighed til at tillægge den moralske fordring (om uegennyttig fremmedsfære-orienteret livskvalitetsforvaltning) betydning. Under alle omstændigheder er det ikke *fremmede* for personers respekt for den moralske fordring, at denne helliger sig en praksis der (pr. aftale) *suspenderer* moralens diktat i en periode.

Her vil nogle måske hævde, at jeg overser sportens krav om selvopofrelse, der kommer til udtryk, når en hjælperytter ofrer sig for sin kaptajn på en krævende bjergetape, eller krav om uselviskhed, der kommer til udtryk, når en angriber i fodbold skoses for ikke at tage del i forsvarsarbejdet eller for at "gå selv" i situationer, hvor medspillere står fri foran mål. Er dette ikke vidnesbyrd om, at sporten trods alt indeholder altruistiske momenter? Svaret på dette spørgsmål kræver en skelnen mellem kortsigtet og langsigtet forvaltning af egen livskvalitet. Den form for uselviskhed og selvopofrelse, der her er tale om kan uden videre henregnes under begrebet om langsigtet *rationel* selvisk livskvalitetsforvaltning. Individuel succes i en holdsport fordrer nemlig ikke kun relevante atletiske evner, men også en evne hos atleten til at kunne forstå "spillet" og handle i overensstemmelse med de samspilskrav, der kendetegner den pågældende sport. Atleten skal desuden kunne danne sig et realistisk billede af sine medspilleres og ikke mindst egne evner, således at samspillet koordineres bedst muligt i den fælles bestræbelse på at vinde. I holdsport er individuel succes groft sagt en funktion af den værdi individet tilfører sit hold. Er denne værdi stor vil en professionel atlet uvægerligt bevæge sig op ad i det sportslige hierarki med økonomisk og sportslig succes som resultat. Sportslig succes kan i den forbindelse udlægges som et produkt af individuel succes og holdbaseret succes, dvs. f.eks. antal scorede mål samt opnåede titler, medaljer osv. Der eksisterer således ingen dikotomi mellem det individuelt opportune og holdets interesse. En fodboldspiller, der ikke forstår dette og eksempelvis konsekvent ignorerer medspillere i fri position foran mål i optimistiske forsøg på selv at blive målscore, tjener hverken holdets momentane interesse eller sin egen langsigtede interesse.

Nu kunne man, på baggrund af den gennemførte analyse, måske have en vis forventning om, at de empiriske studier, der er lavet med henblik på at

kaste lys over forholdet mellem sport og moral, peger i en, for sportsidealismen, uheldig retning. Det gør de også i den grad. Desværre findes der ikke megen empirisk forskning på forholdet mellem sport og empati, men den forskning der findes, indikerer, at sportsdeltagelse virker empatihæmmende, dvs. ansporer til en forflygtigelse af det fremmedsfæreorienterede perspektiv.⁵¹ Der findes imidlertid et utal af undersøgelser, der har fokus på forholdet mellem sport og andre moralindikatorer. Som nævnt i artiklens indledende bemærkning taler disse heller ikke til sportens fordel.

Psykologerne David Shields and Brenda Bredemeier kan på baggrund af et studie i den eksisterende sportslitteratur konkludere følgende:

We noted that researchers have found that increased involvement in sport, or involvement in more elite levels of sport, is associated with a lower emphasis on fairness. This is congruent with most studies on sportspersonship. Despite the use of diverse instruments – from psychometers to content analysis of written stories, from a “study of values” test to a “critical incidents” inventory – a surprisingly uniform picture emerges. When compared to nonathletes, athletes tend to have less “sportsmanlike” attitudes or values, and more elite athletes have less “sportsmanlike” attitudes than other athletes.⁵²

Denne konklusion er yderst uheldig for sportsidealister eftersom det netop er sportens evne til at skabe en ’sportsmanlike attitude’, der netop antages at være sportens helt særlige bidrag til moral, eftersom begrebet sportsmanship ofte associeres med en decideret altruistisk indstilling overfor modstandere (jf. Arnold). Ud fra sportsidealistiske opfattelser er disse kvaliteter netop sportens moralske legitimeringsgrundlag, idet de kan internaliseres gennem sportsdeltagelse og derefter finde bred samfundsmæssig anvendelse. Empirien understøtter imidlertid den filosofiske analyse i nærværende skrift. For så vidt at begreberne ’sportsmanship’ og ’fairness’ har et moralsk indhold, ligger grundlaget herfor ikke i sporten og kan derfor ’opfattes’ og indlæres uafhængig af sportsdeltagelse. Det må være baggrunden

⁵¹ Barnett, M. A., K. A. Matthews J. A. & Howard (1979): "Relationship between competitiveness and empathy in 6- and 7-year-olds", *Developmental Psychology*, 15, s. 221-222; Kalliopuska, Mirja (1987): "Relation of empathy and self-esteem to activate participation in Finnish baseball", *Perceptual and Motor Skill*, 65, s. 107-113

⁵² Shields, David L. L. & Brenda J.L. Bredemeier (1995): *Character Development and Physical Activity*, Human Kinetics Publishers, s. 188

for, at ikke-atleter kan have en bedre forståelse af betydningen af sportsmanship end atleter. Empirien synes altså at bekræfte den anti-partikularistiske tese om, at moral er baseret på almenmenneskelige træk og derfor nødvendigvis må tilføres sporten 'udefra'. Sportens egensfære-orienterede logik og dynamik synes både i teorien (dvs. som følge af den gennemførte filosofiske analyse) og i praksis, at *modarbejde* udefra kommende sportsakkommoderede moralkvaliteter ved at legitimere det selviske perspektiv og egoistisk værdi.

Bredemeier og Shields egne studier i forholdet mellem sportsdeltagelse og moralsk modenhed ("moral reasoning maturity"), der er inspireret af Jean Piaget og Lawrence Kohlbergs metodologi og stadieteori om moralsk udvikling, viser⁵³:

[...]that people tend to use different reasoning patterns when thinking about moral issues in sport than they do when thinking about moral issues in daily life contexts such as school or work. Analyzed from a structural perspective, "sport" reasoning tends to be scored lower than corresponding "life" reasoning.⁵⁴

Bredemeier og Shields opdagede således, at domme fældet på baggrund af sportsetiske dilemmaer sædvanligvis blev nået ved hjælp af en egocentrisk rationalitet – noget de tog som udtryk for lav moralsk modenhed – mens beslutninger i hverdagsdilemmaer blev truffet ud fra en mere altruistisk principorienteret rationalitet. Samtidig viste deres studie også, at sportsudøvere udviste lavere moralsk modenhed i al almindelighed set i forhold til ikke-udøvere⁵⁵. Sportsdeltagelse er i øvrigt ikke unik i så henseende. Fængselsstudier har vist, at indsatte har samme tendens til at anvende en mere egocentrisk rationalitet, når de fælder dom i fængselsdilemmaer, frem for når de gør det samme i hypotetiske standardsituationer.⁵⁶

Bredemeier & Shields har også undersøgt forholdet mellem konkurrence (i sportslige såvel som ikke-sportslige varianter) og samarbejde, via et via en metaanalyse af eksisterende empiriske studier, og må på baggrund heraf

⁵³ Bredemeier og Shield anvender en modificeret udgave af Kohlbergs skala der blev udviklet af Norma Haan.

⁵⁴ Shields & Bredemeier, *Ibid.*, s. 190

⁵⁵ Undersøgelsen sammenlignede kvindelige og mandlige high school og college atleter med en tilsvarende gruppe studerende uden sportslig tilknytning.

⁵⁶ Kohlberg, L., Hickey, J., & Scharf, P. (1972): "The justice structure of the prison. A theory and intervention". *Prison Journal*, 51, s. 3-14

konkludere at: "Competition tends to both reduce the frequency of prosocial behavior and increase antisocial behavior". In contrast, cooperative experiences enhance prosocial behavior and decrease antisocial behaviour."⁵⁷

Alle disse empiriske data synes at underbygge resultatet af den præsenterede analyse af forholdet mellem sport og moral. Sporten knytter an til egoistisk værdi idet sportens mulighedsbetingelse fordrer anvendelse af en egensfære-orienteret rationalitet. En sådan udlægning benægtes dog af Bredemeier og Shields, der henviser til at det ikke er lykkedes nogen at påvise den samme sammenhæng indenfor alle sportsgrene, på alle konkurrenceniveauer, på tværs af køn og i forhold til alle aldersgrupper, hvorfor det ifølge dem ikke nødvendigvis er sporten selv, der generer de nævnte resultater.⁵⁸ De understøtter bl.a. deres pointe med reference til Trulsons kampsportsundersøgelse fra 1986, der bl.a. sammenligner to grupper af socio-økonomisk ligestillede drenge, hvor den ene gruppe skulle trænes i en særlig form for traditionel Tae Kwon Do⁵⁹. Her blev kampsportsøvelser kombineret med meditationøvelser og filosofiske og psykologiske samtaler, der bl.a. havde til hensigt at skærpe drengenes fokus på de etiske aspekter, der er involveret i kampsport. Den anden gruppe skulle dyrke Tae Kwon Do ud fra moderne principper, hvor der udelukkende var fokus på de fysiske og mentale evner, som kunne føre til sportslig succes. Gruppedeltagerne blev underkastet en personlighedstest, og mødtes tre gange ugentligt af en times varighed over en 6 måneders periode. Ved periodens afslutning blev de alle igen underkastet en personlighedstest og resultatet lød som følger: Den filosofisk skolede traditionelle Tae Kwon Do-gruppe scorede lavere end normalværdien på parametrene aggression og stress, mens de scorede højere på selvtillid og sociale færdigheder. Præcis omvendt gik det Tae Kwon Do-gruppen, der blev undervist efter moderne principper. Dette får Shields og Bredemeier til at konkludere: "...that whatever advantages or liabilities are associated with sport involvement, they do not come from sport per se but

⁵⁷ Shields & Bredemeier, op.cit., s. 96

⁵⁸ Ibid., s. 184

⁵⁹ Trulson M E. (1986): "Martial arts training: A novel "cure" for juvenile delinquency". I: *Human Relations*, nr. 39, s. 1131-1140.

from the particular blend of social interactions and physical activities that comprise the totality of the sport experience”⁶⁰.

En del empirisk forskning tyder i det hele taget på, at det moralske klima, træneren tilvejebringer, spiller en rolle for specielt børns moralske udvikling i forbindelse med sportsdeltagelse⁶¹. At det skulle være tilfældet bør ikke overraske. Individuer, særligt børn og unge, influeres af en lang række ting ud over den sportive konkurrencelogik. Hvis en træner anvender etiske, spirituelle og psykologiske samtaler i bestræbelsen på at modvirke egocentriske tendenser, og f.eks. fokuserer på vigtigheden af at kunne ’holde inde’ hvis modstanderen viser tegn på ubehag, ja – så ville det da være underligt hvis det ikke havde en effekt. Ligeledes kan en træner fokusere på sociale kompetencer og anerkende fairplay-handlinger mere end sejre. Men der er grænser hvor langt man kan gå i den retning. Hvis man f.eks. spænder sporten for et moral-pædagogisk projekt, hvor spillerne får at vide, at formålet med spilaktiviteten er at lære at tøjle egeninteressen i bestræbelsen på at maksimere *alles* spilleglæde og *alles* mulighed for at udvikle evner, er denne indstilling ligeså ødelæggende for sportens egenlogik som snyd og matchfixing. Udefra ligner det der foregår på banen sport, men når man introduceres for trænerens særlige ambition med spillet ved man, at der er tale om en moral-pædagogisk øvelse der for en ydre betragtning har form som sport. Summa summarum: at det ikke er muligt at påvise en moralnedbrydende effekt af alle sportsaktiviteter, på et hvilket som helst niveau, i alle sammenhænge, for enhver deltager, er ikke underligt. Relationen mellem individ og sport svarer ikke til kausalforholdet mellem to billardkugler, hvor den ene ruller hver gang den rammes af den anden! Derfor er en hvilken som helst empiri på dette område potentielt influeret af fejkilder. Desuden er sportsgrene forskellige og hvor nogle indeholder direkte menneskelig konfrontation (f.eks. kampsport) er det ikke tilfældet for alle, hvilket naturligvis også spiller ind på resultaterne. Ikke desto mindre må det være rimeligt at konkludere følgende: Overordnet set synes de empiriske

⁶⁰ Shields, & Bredemeier: op.cit.

⁶¹ For en generel oversigt over den empiriske forskning på området jf. Guivernau, M.; Duda, J. L.: ”Moral atmosphere and athletic aggressive tendencies in young soccer players”. *Journal of Moral Education*, 13 (1) s. 67-85.

undersøgelser at bekræfte nærværende analyse af forholdet mellem sport og moral – endda i særdeles høj grad – mens de samtidig er i eklatant modstrid med sportsidealistiske forestillinger om sportens iboende moralske kvaliteter. Hvis sporten virkelig var i besiddelse af iboende moralske kvaliteter som i kraft af sportens egenlogik *prima facie* og *ceteris paribus* ville præge deltagerne i moralsk retning, må det trods alt give anledning til hovedbrud, når empirien indikerer det stik modsatte.

I det følgende vil jeg se nærmere på traditionelle sportsapologetiske argumenter.

IV En undersøgelse af sportsidealistiske argumenter

a. Indledende bemærkning Der findes et utal af anvendt-etiske diskussioner og argumenter i den sportsfilosofiske litteratur. Her tager man udgangspunkt i en given normativ etik og applicerer denne på sporten selv eller et sportsligt fænomen (f.eks. doping, snyd, foul play osv.) hvis moralske status derefter vurderes. Inden for denne tradition er der også gjort forsøg i retning af at opstille nogle principper eller idealer, som ifølge den favoriserede normative etik giver et moralsk ønskværdigt resultat, hvis de følges. Den norske sportsfilosof Sigmund Loland hævder f.eks., at man bør spille for at vinde *på en sportsligt fair måde*, fordi dette vil resultere i mest mulig spilglæde for alle deltagere, hvis alle følger denne fair play-norm⁶². Jeg er grundlæggende skeptisk indstillet overfor ethvert forsøg på at subsummere sporten under en fra sporten forskellig moralens logik. Noget sådant har det nemlig med at undergrave sportens egenlogik ved at eliminere dens autoteliske natur. Om det er sundhed, penge eller moral, der er den eksterne værdi man orienterer sig efter er ligegyldigt – resultatet bliver under alle omstændigheder, at sporten ændrer karakter fra sport til et sports-lignende fænomen. Spiller man fodbold udelukkende for sundhedens skyld bliver der tale om en motionsaktivitet. Gør man det udelukkende for pengenes skyld bliver der tale om en erhvervsaktivitet. Og gør man det for at maksimere den almene lykke er man ude i et moralsk ærinde. Årsagen til at man bør spille fair skal findes indenfor

⁶² Loland, S.: "Fair play: Historical anachronism or topical ideal?" I:McNamee, M. J., Parry, S. J. (red.): *Ethics and sport*. Taylor and Francis 1998, s. 93-97

rammerne af den logik sporten selv udstikker. Opgaven for sportsidealisten er netop, at demonstrere to ting. For det første, at sportens grundprincip (dvs. at al sport orienterer sig mod et excellenceideal) og sportsetiske grundbegreber (fairplay og sportsmanship) kan begrundes og finde mening ud fra sportsinterne forhold. For det andet, at vise hvordan denne sportsinterne begrundelse er logisk sammenvævet med eller eksemplificerer en moralsk logik. Det er præcis denne opgave dydsetikkens sammenkædning af dyd og excellence løser for sportsidealisten og derfor er dydsetisk argumentation også den foretrukne blandt sportsidealister. Dydsetikken skal imidlertid ikke beskæftige os her, da den repræsenterer en helt anden moralopfattelse end den moderne altruistiske moralopfattelse. Dydsetikken handler om egensfærens vej til det gode liv, dvs. den er grundlæggende egensfære-orienteret modsat moral i moderne forstand, som er fremmedsfære-orienteret⁶³. Efter min mening er der en klar sammenhæng mellem sport og antikkens dydsopfattelse, hvor excellence var et ideal, men den sammenhæng berører ikke forholdet mellem sport og det moderne begreb om moral som er emnet for nærværende skrift. Der gør imidlertid det begrebsanalytiske forsvar for sporten som derfor skal beskæftige os i det følgende.

b. Begrebsanalytiske forsvar for sporten Eleanor Metheny eksemplificerer strategien glimrende:

The concept of "the good strife" is implicit in the word competition, as derived from cum and pedere – literally, to strive with rather than against. The word contest has similar implications being derived from con and testare – to testify with another rather than against him⁶⁴.

Bredemeier og Shields følger trop i forsøget på at forsone sig med sporten i lyset af deres empiriske studier:

Compassion is as relevant in sport as in other arenas of life. Though sport often discourages compassion, it is interesting to note that sport itself is often done *with passion*, that is, com-passionately[...]There is nothing intrinsic to competition ("to

⁶³ Den omstændighed gør ikke dydsetikken til en egoisme-etik ad modum Ayn Rand. Den moderne dydsetik har nemlig overtaget den antikke dydsetiks hovedpointer, hvor temaet var egensfærens opnåelse af det gode liv *i fælleskab med andre*. For en nærmere redegørelse herfor se: Harnow, S. H.: "Antik og moderne etik". Filosofiske studier. Bd. 12, s. 47-81, 1991, s. 52 og Møller, R. B. (2011) op.cit. s. 154-155.

⁶⁴ Metheny, E. (1965): *Connotations of Movement in Sport and Dance*. William C. Brown Co., s 40

strive with”) that mitigates against compassion, and players can be encouraged to see competitors as coparticipants, equally valuable, equally deserving of regard⁶⁵.

Etymologiske analyser og ordspil anvendes ofte i et forsøg på at få læseren til at se et fænomen i et nyt lys, således at en anderledes indstilling overfor det kan tilvejebringes. Strategien bør dog underbygges med mere solide argumenter, hvis den skal have værdi⁶⁶. Gør man ikke det svarer det til at argumentere til fordel for moralrelativismen med henvisning til moralbegrebets etymologi. Moral kommer af det latinske *moralitas*, som kommer af *mores*, hvilket betyder sæd, skik og brug, dvs. moral er relativ til sæd, skik og brug! Etymologiske analyser må med andre ord bakkes op af andre argumenter. Sådanne bidrager Jan Boxill med i artiklen *The Ethics of Competition*. Her argumenterer hun for at konkurrence og samarbejde (’cooperation’) i virkeligheden ikke er modstridende, men komplimenterer hinanden i sportskonkurrencer. En konkurrence repræsenterer nemlig en fælles udfordring for deltagerne. Denne udfordring involverer ideelt set en fælles interesse i en fair spillet kamp, da det er en forudsætning for at sejrens repræsentativitet. Konkurrencen fører derfor til ”den velspillede kamp” som fælles mål samt til et fælles mål om at opnå dygtighed (’excellence’). Boxill kan på baggrund heraf konkludere:

Thus the cooperation required in sports may be described as a mutual challenge to achieve excellence ... Since it is mutual it is by definition a cooperative endeavour. The fact that someone wins and someone loses does not render the activity non-cooperative or immoral. It cannot be immoral to strive to achieve excellence⁶⁷.

Boxills argumenterer for at sport i virkeligheden *ret forstået* handler om en særlig *samarbejdende* form for konkurrence, fordi meningen med sport primært handler om at opnå excellence. Men her synes Boxill at forveksle individuelle mål med kollektive mål. Excellence er et individuelt mål i sport, og man begår en fejlslutning lig den John Stuart Mill begik, da han ville udledes størst-lykke-princippet fra det faktum, at enhver attrår sin egen lykke,

⁶⁵ Bredemeier, Shields: op.cit. s. 193

⁶⁶ Poul Weiss tvivler i øvrigt på at Metheny har ret i sin analyse. Han skriver: ”A contest is a contest, a testing or testifying with. This “with” includes and supplements an “against”. A contest involves strife, conflict, and an effort to be victorious...” Weiss, P. (1969): *Sport – A Philosophical inquiry by Paul Weiss*. Southern Illinois University Press, s. 151.

⁶⁷ Boxill, J. (2003): ”The Ethics of Competition”. I: Boxill, J. (red.): *Sport Ethics – An Anthology*. Blackwell Publishing, s. 112

hvis man ud fra præmissen om, at enhver attrår excellence i sport, slutter, at enhver derfor må finde alles opnåede excellence attråværdig⁶⁸. På den måde gøres excellence til et fælles mål alle kan forsøge at realisere i fælleskab, men sådan fungerer sport ikke. Sportslig excellence er et individuelt mål, som man netop forsøger at realisere ved at besejre modstanderen. Ingen kan nå sportslig excellence uden modstandere og derfor kan man godt gå med til at sport kræver en respekt for modstanderen *som middel* til opfyldelsen af egensfære-orienteret sportslige mål, men denne form for respekt er ikke moralsk funderet. Den velspillede kamp, forstået som den fair kamp, hvor reglerne er overholdt, er heller ikke et mål *per se*, men et nødvendigt middel i realiseringen af den repræsentative sejr. To spillere kan sagtens være enige om dette og af den grund forsøge at besejre hinanden på fair vis, uden at der herved bliver tale om et samarbejde. En fælles forståelse for de betingelser, der må være opfyldt, hvis vinderen skal kunne hævde atletisk overlegenhed overfor modstanderen, gør ikke hele processen til en særlig form for samarbejde. I krig er kombattanterne som regel også enige om at overholde krigens spilleregler, dvs. Geneve-konventionen, da krig eller risikerer at udarte sig til det rene barbari. Det har ingen som regel interesse i, og derfor kan der opstå en enighed om hvordan en krig bør gennemføres. Men en sådan enighed og fælles mål (i.e. at overholde Geneve-konventionen) gør ikke at interessekonflikten nu pludselig overordnet set må betragtes som en form for samarbejde. Før vi med rimelighed kan tale om samarbejde må der være et fælles *endemål*. Et sådant fælles endemål kan ikke være regeloverholdelse, dvs. fair play, men måske har Boxill alligevel en pointe, når hun hævder at den velspillede kamp er et fælles endemål⁶⁹. Kretchmar synes at bakke hende op på dette punkt: “[...]when athletes start a competitive game, the foundational issue is not who will win the contest ... but who, if anyone, will encounter a good test[...].”⁷⁰ Kretchmar går endda videre og hævder: “...the mutual obligation in any game is to keep a good test alive for the other side”⁷¹.

⁶⁸ Mill, J. S.: “Utilitariansim”. Chapter IV. 1861

⁶⁹ Boxill. op.cit. s. 112

⁷⁰ Kretchmar, op.cit. s. 24

⁷¹ Kretchmar, op.cit. s. 26

Men det kan vist ikke være helt rigtigt. Lad os forestille os en kvindelig tennisspiller på højeste niveau (A), der møder en underlegen modstander (B) i en tennis turnering. A har læst Kretchmar og indser hurtigt at ingen af dem vil opleve en god test hvis hun spiller op til sit bedste. Modstanderen vil blive blæst af banen og ville have fået mere ud af en veltilrettelagt træning. A ved desuden at B er inde i en dårlig periode og derfor er blottet for selvtillid. Hun overvejer alligevel at gøre kort proces ved at gå benhårdt efter en hurtig sejr. Men så husker hun Kretchmars pointe. Sport handler ikke primært om at vinde, men om at opleve en god test. Derfor har begge spillere en forpligtelse til at holde en god test i live for modstanderen. A ved, at her er tale om en forpligtelse B ikke kan leve op til. Men det kan hun! Hun kaster sig derefter ud i tenniskamp over flere timer, hvor B tydeligvis får brugt alle sine evner og endda hæver sit spil til et nyt niveau med ny vunden selvtillid og en tro på sejr. A må indrømme at hun faktisk på alle måder fik mere ud af denne kamp end de rutineprægede ekspeditionssager, hvor modstanden blev sabelt ned. Dels var det en fornøjelse at se den anden spiller vokse under vejs. Dels krævede det faktisk en hel del mere af hendes evner og strategiske sans at give B den helt rigtige test, end hun havde troet. Ja, faktisk blev det også næsten *for* spændende til sidst, da hun måtte spille op til sit bedste for at forhindre B i at løbe med sejren, nu da hun var kommet foran og var fyldt med selvtillid og spilleglæde.

Spørgsmålet er nu. Er A's indstilling sportslig? Den er i hvert fald fremmedsfære-orienteret og har et moralsk præg over sig. Og når først man er inde på den moralske banehalvdel er det nærliggende at ærgre sig over at A ikke simpelthen lod B vinde. Det ville have gavnet B's selvtillid. Men igen, er A's indstilling sportslig? Her synes svaret kun at kunne blive negativt. Godt nok sætter den sportslige indstilling sig igennem til sidst, da A tager sejren, men fordi A's præstation på banen i største del af kampen ikke var animeret af et sejrimperativ, fremstår den som særdeles usportslig.

Kretchmar tager simpelthen sin begrebsanalyse for langt. Han kan have ret i at testbegrebet er logisk primært i forhold til begrebet om en con-test (konkurrence). En pointe vi allerede har tilsluttet os i begrebsanalysen. Men når konkurrencen først *er* defineret og i stand, er testbegrebet ikke logiske

primært i forhold til sejrimperativet. Testbegrebet og sejrimperativet er logisk interdependente, dvs. de betinger gensidigt hinanden. I en sportslig sammenhæng tester jeg netop mine og andres evner *ved at honorere sejrimperativet*. Samtidigt er det kun muligt at sejre fordi der eksisterer en konkurrencebaseret test af evner. Dermed forsvinder muligheden for at privilegere testbegrebet og nedtone sejrimperativet som Kretchmar gør det i et forsøg på at liste moral ind i sporten af testbegrebets bagdør. I stedet må man fastholde, at sport er en *regelspecificeret og -kontrolleret test af vilkårligt udvalgte fysiske og mentale evner i en konkurrence, der animeres af et sejrimperativ*. Og så bliver konklusionerne om forholdet mellem sport og moral helt anderledes som vi har set tidligere.

Opsummering og konklusion

Sportsidealismens grundsyn på forholdet mellem sport og moral har længe domineret sportsetikken. Opfattelsen, der går ud på at sporten udgør frugtbar jord for dyrkelse af et moralsk sindelag fordi sporten indeholder en moralsk dimension i kraft af sin egennatur, understøttes ikke af den eksisterende empiri på området. Denne omstændighed gav anledning til en formodning om, at der hersker en diskrepans mellem sportive og moralske værdier, således at sporten snarere disponerer for egoisme frem for altruisme. I bestræbelsen på at begrunde denne formodning var det nødvendigt med en sammenlignende undersøgelse af henholdsvis moralens og sportens egennatur. Først blev moralen udlagt som en empati- og fornuftsbaseret altruistisk handlemåde, som tog sigte på fremmedsfærens velbefindende på bekostning af egensfæren. Moral er med andre ord kendetegnet ved et bevidst *fravalg* af egensfære-orienterede hensyn til fordel for fremmedsfære-orienteret hensyn. Dernæst blev sporten udlagt som væsentligt forbundet med et sejrimperativ, der ved nærmere analyse viste sig at indeholde momenter, der kunne understøtte sportsidealistiske pointer om væsentligheden af fair play og excellencestandarder.

Sammenligningen mellem den sportive og moralske logik i artiklens tredje afsnit bekræftede artiklens hovedtese. Sporten viste sig her at knytte an til egoistisk værdi frem for moralsk værdi, på grund af sejrimperativets

implicitte legitimering af det egensfære-orienterede perspektivs primat i en sportslig kontekst. Fremstillingen af forholdet mellem sport og moral kom således til at bekræfte og delvist forklare empirien på området. Endeligt kunne sportsidealismens hovedtese tilbagevises for så vidt at den omhandler forholdet mellem sport og moral i dette sidste ords moderne betydning. Dette skete i artiklens afsluttende fjerde afsnit, hvor det begrebsanalytiske forsvar for sporten kom under kritisk behandling.

På baggrund af den præsenterede undersøgelse af forholdet mellem sport og moral kan vi konkludere at sporten isoleret set *ikke* egner sig som arnested for udviklingen af et moralsk sindelag, idet sporten ikke indeholder den af sportsidealister påståede moralske dimension.

Referencer

- Allison, Maria T, (1982): "Sportsmanship: Variations based on sex and degree of competitive experience". I: Aidan Dunleavy, Andrew W. Miracle & C. Roger Rees (eds.): *Studies in the Sociology of Sport*, Texas Christian University Press, Ft. Worth, s. 153-165
- Arnold, Peter (2003): "Three Approaches Toward an Understanding of Sportsmanship", in Jan Boxill (ed.): *Sports Ethics. An anthology*. Blackwell, Oxford
- Bäck, Allan (2008): "The Paper World of Bernand Suits", *Journal of the Philosophy of Sport*, Nr. 35, s. 156-174
- Barnett, M. A., K. A. Matthews J. A. & Howard (1979): "Relationship between competitiveness and empathy in 6- and 7-year-olds", *Developmental Psychology*, 15, s. 221-222
- Bovyer, George G. (1963): "Children's concepts of sportsmanship in the 4th, 5th and 6th grade", *Research Quarterly*, 34, s. 282-287
- Boxill, Jan (2003): "The Ethics of Competition". I: Jan Boxill (ed.): *Sport Ethics. An Anthology*. Blackwell, Oxford
- Bredemeier, Brenda L. & David L. Shields (1984): "Divergence in moral reasoning about sport and life", *Sociology of Sport Journal*, 1, s. 348-357

- Bredemeier, Brenda L., Maureen R. Weiss, David L. Shields & Bruce Cooper (1986): "The relationship of sport involvement with children's moral reasoning and aggression tendencies", *Journal of Sport Psychology*, 8, s. 304-318
- Breivik, Gunnar (1979): *Idrattens filosofi*. Bd. 1-2, kompendium nr. 49, Norges Idrettshøgskole
- Butcher, Robert & Angela Schneider (2007): "Fair Play As Respect for the Game". I: William J. Morgan (red.): *Ethics in Sport*, 2nd Edition, Human Kinetics Publishers
- Caillois, Roger (1955): *Man, Play, and Games*, The Free Press of Glencoe, New York
- Coakley, Jay J. (1990): *Sport in Society: Issues and Controversies*, McGrawhill, New York
- Christiansen, Ask V. (2005): *Rene resultater – En analyse af cykelsporten*. Ph.d.-afhandling, Syddansk Universitet, Odense
- Digel, Helmuth (1991): *Wettkampfsport. Wege zu einer besseren Praxis*, Meyer & Meyer
- Drexel, Gunnar (1994): "Sportiver Egoismus – Zur Ethik wettkampfsportlichen Handelns", in T.L. Heck (Hrsg.): *Das Princip Egoismus*, Noûs-Verlag, Tübingen
- Drexel, Gunnar (1996): "Sportiver Egoismus – Eine Partikular-Ethik wettkampfsportlicher Interaktion". I: A. Conzelmann, H. Gabler, W. Schlicht (Hrsg.): *Soziale Interaktionen und Gruppen im Sport – Bericht über die Tagung der Arbeitsgemeinschaft für Sportpsychologie vom 25. bis 27. Mai 1995 in Tübingen*, Köln
- Feezell, R. M. (2007): "Sportsmanship". I: William J. Morgan (ed.): *Ethics in Sport*, Human Kinetics Publishers
- Franke, Elk (1987): "Ethische Fragen im Sport". I: Peter Schwenkmezger (Hrsg.): *Sportpsychologische Diagnostik, Intervention und Verantwortung*, bps, Köln, s. 40-65
- Guivernau, Marta & Joan L. Duda, (2002): "Moral atmosphere and athletic aggressive tendencies in young soccer players", *Journal of Moral Education*, 13 (1), s. 67-85
- Güldenpfennig, Sven (1996): *Sport: Autonomie und Krise. Soziologie der Texte und Kontexte des Sports*, Academia, St. Augustin
- Hall, Elizabeth R. (1981): *Moral Development Levels of Athletes in Sport-specific and General Social Situations*, Texas Women's University, Denton

- Hebor, Jens (2009): "Demarkationsproblemet: Faldgruber og Muligheder", *Res Cogitans* 2009, No. 6, Vol. 1, s. 97-216
- Heinemann, Klaus (1990): *Einführung in die Soziologie des Sports*, Schorndorf
- Jones, Carwyn & Mike McNamee (2003): "Moral Development and Sport: Character and Cognitive Developmentalism Contrasted". I: Jan Boxill (ed.): *Sports Ethics. An anthology*, Blackwell Publishing
- Kalliopuska, Mirja (1987): "Relation of empathy and self-esteem to activate participation in Finnish baseball", *Perceptual and Motor Skill*, 65, s. 107-113
- Kappel, Klemens (2004): "Begrebsanalyse i filosofi: pointe, metodologiske antagelser og kritik", *Filosofiske studier*, Bd. 23, s. 131-147
- Keating, James W. (1978): *Competition and Playful Activities*, Rowman & Littlefield, Washington
- Kistler, J.W. (1957): "Attitudes expressed about behavior demonstrated in specific situations occurring in sports", *Annual Proceedings of the National College Physical Education Association for Men*, 60, s. 55-58
- Klausen, Søren Harnow (1991): "Antik og moderne etik", *Filosofiske studier*, Bd. 12, s. 47-81
- Klawonn, Erich (1996): *Udkast til en teori om moralens grundlag*, Odense Universitetsforlag
- Kleiber, D.A. & G.C. Roberts (1981): "The effects of sport experience in the development of social character: An exploratory investigation", *Journal of Sport Psychology*, 3, s. 114-122
- Köhler, Wolfgang (1939): *The Place of Value in a World of Facts*, Kegan Paul, Trench, Trubner & Co., London
- Lakie, W.L. (1964): "Expressed attitudes of various groups of athletes toward athletic competition", *Research Quarterly*, 35, s. 497-503
- Loland, Sigmund (1998): "Fair play: historical anachronism or topical ideal?" I: Mike McNamee, M. & Jim Parry (red.): *Ethics & Sport*, Taylor and Francis, New York, s. 79-103
- Loland, Sigmund (2002): *Fair play in sport. A moral norm system*, Routledge, London & New York
- McFee, Graham (2004): *Sport, Rules and Values – Philosophical investigations into the nature of sport*, Routledge, London
- McNamee, Mike (2008): *Sports, Virtues and Vices. Morality Plays*, Routledge, London

- Mill, John Stuart (1897/1861): *Utilitarianism*, Longmans, Green and Co., London
- Meier, Klaus V. (1995): "Triad Trickery: Playing With Sport and Games". I: William J. Morgan & Klaus V. Meier: *Philosophic Inquiry in Sport*, Human Kinetics Publishers
- Metheny, Eleanor (1965): *Connotations of Movement in Sport and Dance*, William C. Brown Co.
- Morgan, William J. (1987): "The logical incompatibility thesis and rules: a reconsideration of formalism as an account of games", *Journal of the Philosophy of Sport*, 14, s. 1-20
- Morgan William J. (1994): *Leftist Theories of Sport – A Critique and Reconstruction*, University of Illinois Press, Urbana
- Morgan, William J. (2008): "Some Further Words on Suits on Play", *Journal of the Philosophy of Sport*, Nr. 35, s. 120-141
- Møller, Rasmus Bysted (2010): "Et forsvar for kvantitativ hedonisme", *Res Cogitans*, No 7, Vol. 1, s. 129-169
- Møller, Rasmus Bysted (2011): "Moral og Frihed – Skitse til en ny teori om viljens frihed", *Res Cogitans*, Vol 2, s. 115-166
- Møller, Verner (2010): *The ethics of doping and antidoping – redeeming the soul of sport?*, Routledge, London
- Pearson, Kathleen M. (1995): "Deception, Sportsmanship, and Ethics". I: William J. Morgan and Klaus V. Meier (red.): *Philosophical Inquiry in Sport*, Human Kinetics Publishers
- Rand, Ayn (1964): *The Virtue of Selfishness*, Penguin Books Ltd.
- Richardson, Deane E. (1962): "Ethical conduct in sport situations", *Annual Proceedings of the National College Physical Education Association for Men*, 66, s. 98-103
- Royce, Richard (2011): "Suits, Autotelicity and Defining 'Play'", *Sport, Ethics and Philosophy*, Nr. 5, s. 93-109
- Russell, J. S. (1999): "Are Rules All an Umpire Has to Work With?", *Journal of the Philosophy of Sport*, No. 26, 1, s. 27-49
- Schmidt, Stephen E. (2011): "Beyond Autotelic Play", *Journal of the philosophy of Sport*, No. 38, s. 149-166
- Sherif, Muzafer (1967): *Group Conflict and Cooperation: Their Social Psychology*, Routledge & Keegan Paul, London

- Shields, David L. L. & Brenda J.L. Bredemeier (1995): *Character Development and Physical Activity*, Human Kinetics Publishers
- Suits, Bernard (1988): "Tricky Triad: Games, Play, and Sports", *Journal of the Philosophy of Sport* no.15, s. 1-9
- Suits, Bernard (1978): *The Grasshopper. Games, Life and Utopia*, University of Toronto Press
- Suits, Bernard (2007): "The Element of Sport". I: William J. Morgan (ed.): *Ethics in Sport*, 2nd Edition, Human Kinetics Publishers, s. 9-20
- Tamburrini, Claudio (2010): "The "Hand of God"?" I: Mike McNamee (ed.): *The Ethics of Sports – A Reader*, Routledge, London
- Trulson, Michael E. (1986): "Martial arts training: A novel "cure" for juvenile delinquency", *Human Relations*, No. 39, s. 1131-1140
- Waddington, Ivan (2000): *Sport, Health and Drugs: A Critical Sociological Perspective*, Taylor & Francis, London
- Weiss, Paul (1969): *Sport. A Philosophical Inquiry*, Southern Illinois University Press, Carbondal
- Wittgenstein, Ludwig (1958): *Philosophical Investigations*, Basil Blackwell